

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
עקב
מנחם אב התשפ"ג בשל"ד
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור בעל תפארת ישראל בדרוש אור החיים, לפסוק בתהלים 'שומר כל עצמותיו אחד מהנה לא נשברה', מדוע רק העצמות ולא גם הבשר.

השלמה בעניין עונש כרת, לפי הדעה כי היינו שגם זרעו נכרת.

דברי התפא"י בהמשך שם לגבי ביקור הקבר ביום היארצייט או בשעת המולד או באמצע החודש, וביאור הדברים עלפי מקורם בספרי האריז"ל ושאר מקובלים.

תוספת דברים לגבי דבריו בעניין חייבי כרת אשר אינם מקבלים את ענשם בגלל שהם מתרפאים ע"י רפואות וכדו', ביאור מדוע דבריו אלו לא הובאו בספרים חוץ מספר אחד בזמנינו.

השלמה לגבי דברי ספר הגן, כי מי שאינו מתפלל במקום קבוע ובציבור חייב כרת, ושכף החיים בכוונה לא הביא דבריו אלו.

ההלכה למעשה היא כפי המבואר בשע"ה שאין להימנע מללכת לרופאים, ואפילו צריך לבחור הטובים ביותר, ותגובה לשואל מה הקושיא של התפא"י, הרי הדבר שנוי במחלוקת ראשונים. והאם הדבר מדובר לגבי כל המחלות, הן הפנימיות והן החיצוניות.

תשובת הגר"י איבשיץ לשאלת גוי אחד, מדוע אנחנו אומרים 'רופא חולי עמו ישראל', הרי הקב"ה הוא רופא גם של גויים, ותשובה נוספת לשאלה זו.

שלוש הערות על תשובת הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה לגבי חולה הפטור מלהתענות ביום הכיפורים, אך ישנה אפשרות שיקבל זריקה לפני יוהכ"פ ואז יוכל לצום.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 703

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתרומים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

השיעור מוקדש

ע"י ידידנו הרה"ג אביחי שרעבי הי"ו, מקרית ספר – מודיעין עילית ת"ו.
ברוך ה' הוא איש חיל רב פעלים, בכל התחומים, ירבו כמותו בישראל.

לעילוי נשמת זקנתו מרת שולמית מרחי ע"ה, בת מארי סאלס עצאר זצ"ל, מדמויות ההוד שבעי"ת דמאר, שהיתה אשת חסד, בעלת מדות תרומיות, אוהבת תורה ולומדיה. תהי נשמתה צרורה בצרור החיים, אמן.

בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ן.

***

כמרכן השיעור מוקדש ע"י משה בן בנימין הי"ו, מארצות הברית, ללידה קלה של אשתו דורית בת אשכול שתחי, בעבור שהתנדב למוסדות יד מהרי"ן.

***

כמרכן השיעור מוקדש על ידי ר' אברהם בן שמואל שיחי, מארצות הברית, שיזכה לזיווג הגון ולהצלחה בכל העניינים. בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ן.

***

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות ליבם וליבנו וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר. ישועת ה' כהרף עין.

ביאור בעל תפארת ישראל בדרוש אור החיים, לפסוק בתהלים 'שומר כל עצמותי אחד מהנה לא נשברה', מדוע רק העצמות ולא גם הבשר.

הפסוק אומר, במזמור [תהלים ל"ד, א'] לְדָוִד בְּשִׁנּוֹתָיו אֵת טַעְמוֹ וְגו', שִׁמְרָה כָּל עֲצָמוֹתַי, אַחַת מֵהֶנָּה לֹא נִשְׁבְּרָה.

המדובר הוא, לגבי צדיק. לפני כן כתוב, רַפּוֹת רַעוֹת צְדִיק, וּמִפְּלִים יִצְלָנוּ יְיָ. ואח"כ, שִׁמְרָה כָּל עֲצָמוֹתַי וְגו'.

שואל הגאון בעל תפארת ישראל, בדרוש אור החיים, וכי רק את עצמות צריך לשמור הצדיק? מה עם הבשר? וכי הבשר אינו כואב? הרי אם ח"ו הוא סובל בבשרו, הדבר ג"כ מצער אותו?

ולכן הוא אומר, כי הפירוש אינו כפשוטו. אין המדובר על העצמות, לאפוקי בשר, אלא את העצמיות שלו. מלשון [שמות כ"ד, י'] וּבְעַצְמֵם הַשְּׁמַיִם לְטָהָר. דהיינו, שהקב"ה שומר את הנשמה שלו, את כל חלקי הנשמה. הרי יש,

נרנח"י. נ'פש ר'זוח נ'שמה ח'יה י'חידה. הקב"ה שומר את כל חלקי הנשמה, שאף אחד לא ייאבד. דהיינו, כיון שהוא צדיק, לא פגם ולא קלקל כמו הרשע, החייב כרת, שנפשו צריכה להיכרת, כי גם אם נשאר חלק, זהו הניצוץ, שהוא חלק אלוה ממעל. אבל יתר הדברים, נכרתים. משא"כ אצל הצדיק, כל חלקי הנשמה, הם שמורים.

וזה לשונו שם, בזה פירשתי 'שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה', דתמוה מאיזה זמן ידבר, אי מחיי הצדיק בעולם הזה הרי לא לבד עצמותיו רוצה הצדיק שלא ישתברו הרי גם אם בשרו עליו יכאב נפשו עליו תאבל. אם הוא סובל בבשרו, אזי גם אז הוא מצטער וקשה לו.

ואם לאחר מותו, ישווה לצדיק אם ישבר עצם מעצמו. ואם תאמר, כי המדובר אחרי המוות, על כך הוא אומר, אדרבה, לאחר המוות לית לן בה אם נשברים העצמות. תשמעו דבר חידוש. לדבריו, אם יישבר עצם מעצמו, ואפי' כולם, הדבר אינו נורא.

למה? הוא מביא לכך ראיה. וכדקיימא לן באמת [שקלים פרק ח' משנה ב'], דמותר לשבור עצמות המת לצורך. אם רוצים לקחת את עצמות המת, ממקום למקום, מותר לשבור אותם בכדי להקל על נשיאתם, אם אי אפשר לשמור אותם בצורה שלימה.

ומה שכתב ביו"ד [סימן ת"ג סעיף ג'] דאסור, על כרחך היינו שלא לצורך.

הוא מביא שבשלחן ערוך כתוב, שאסור לשבור את עצמות המת. כוונתו כנראה למש"ש בסעיף ו' [ומקורו במסכת אבל רבתי פ"ב], אין מפרקים את העצמות וכו'. א"כ כל-שכן לשברם. על כך הוא עונה ואומר, אכן, שלא לצורך, אסור. אבל אם ישנה איזו סיבה, שצריכים להעבירו ממקום למקום, אזי מותר לשבור את העצמות, בכדי להקל את המשאוי. ישנה לכך ראיה, מן המשנה במסכת שקלים.

אמנם יש להעיר שאין ראיה לכך מן המשנה עצמה, אלא זה רק לפי מה שפירש רבי עובדיה מברטנורה את האמור שם [בסוף המשנה] מְרִיצָה,

גִּרְמָא באל"ף הוא לשון יחיד. יב"ן הנקרא (קנאכען גייסט) נשאר מחובר בְּעַצְמוֹת. ואעפ"כ כל מדרגות הנפש, נשארים עומדים עדיין בהשתלשלות דק יחד וכו'.

כך רק לגבי הצדיק, 'אחת מהנה לא נשברה'. אולם הרשע, הוא כן נשבר. אבל בכל זאת ישנו דבר אחד אצלו שלא נשבר. כל יהודי, אפילו הרשע הכי גדול, אחרי שהוא יקבל את ענשו, את כל הזיכוכים שהוא צריך לעבור, עד שהוא ייתקן. כמה שזה יקח. יכול לקחת עשרות שנים, או מאות שנים. אולי אלפים. אבל בסופו של דבר, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וסנהדרין פרק י' משנה א'. החלק אלוה ממעל, הוא נשאר, ואחרי שהנפש תזדכך ותיתקן, ואז הנשמה והנפש מחוברים ביחד, כי אי אפשר לתת לנשמה לבדה עונש, מאחר ואין אצלה מושגים של זמן. רק לנפש, שזהו משהוא לא ממש חלק אלוה ממעל'.

כך לגבי הרשע. אולם לגבי הצדיק, 'אחת מהנה לא נשברה'.

נפל לי מן השמים רעיון, כי כר"ת, ראשי תיבות כ'צנה ר'צון ת'עטרנו. זאת כמו נבואה, שנפלה לי בפה. לא חשבתי על כך. דהיינו, לרמוז כי אפילו רשע אשר חייב כרת, בכל זאת יש לו שמירה. מגן כמו צינה שמשמשים להסתיר במלחמה. על הניצוץ הזה, ישנה שמירה מיוחדת. וועי לקמן בשיעור מוצש"ק ראה בסופו].

הפירוש שכתב בעל תפארת ישראל, הוא נפלא אבל בכל זאת אין מקרא יוצא מידי פישוטו שהכוונה לעצמות ממש, שהרי יש שבעים פנים לתורה. מהתרגום רואים בהדיא שהכוונה בפישוטו, וגם מתפסיר רס"ג, וכן מעוד מפרשים, ובפרט ראב"ע ורד"ק. ומי שיעיין בפי המלבי"ם, ימצא תשובה גם לפי הפשט לקושיית התפא"י, הלא גם בשרו של צדיק צריך שמירה שלא יכאב, ולא רק עצמותיו. גם בפי' חזה ציון, למה"ר רפאל עמנואל חי ריקי בעל משנת חסידים, נתבאר בזה כמה דרכים.

כלי שרוצצים ומשברים בו עצמות המת, כשרוצים להכניסם בסל, להוליכן ממקום למקום עכ"ל. והתפא"י עצמו שם [באות י'] תמה על כך, מניין לרע"ו שמותר לו לבזות עצמות וכו' יעו"ש, ולכן פירש באופן אחר יעו"ש. וכנראה דבריו בדרוש אור החיים הנז"ל, נכתבו לפני שעמד על העניין הזה.

למעשה נראה דאשתמטתיה למר במחכת"ה שדברי רע"ו לקוחים מפי' המשנה לרמב"ם שם שכתב כך בהדיא, ומדבריו הביא הרדב"ז בתשובותיו ח"ב סי' תרי"א שכל דבר שהוא לתועלת המת אין בו משום בזיון כי זהו כבודו, ולכן המוליכים עצמות המתים לא"י נוהגים לכפול קומתו ולפעמים מתפרקים האיברים ומשתברים עצמות יעו"ש. וכן העיר על התפא"י בס' חמדה גנוזה וח"ג דף קס"ה ד"ה אגב, כי נעלם מעיני קדשו שפירוש רע"ו הוא לקוח מפירוש הרמב"ם, ולפיכך לא הביא הרמב"ם בהלכותיו מתניתא דאין מפרקין העצמות והגידין יעו"ש. ובמה שצינו עוד בפיהמ"ש לרמב"ם הוצ' מכוון המאור במס' שקלים שם ודף שס"ו אות י"א. נמצא שדין זה שנוי במחלוקת.

*

כך כותב בעל תפארת ישראל, לענות על השאלה דלעיל בזה"ל, אמנם נראה לי דודאי מיירי בשכר העולם הבא של הצדיק. והאי עצם דנקט קרא, אינו עצם מעצמיו – הדבר אינו כפישוטו, עצם ממש – אבל משמעותו כ"עצם השמים לטוהר", רוצה לומר הקב"ה שומר כל עצמיותו של הצדיק, דהיינו כל מדרגות של הנשמה שלו נפש רוח נשמה חיה יחידה. ואפילו חלק אחד מחלקי נשמתו לא ילך לאיבוד, אולם 'אחת מהנה לא נשברה', רוצה לומר – אי אפשר שתישבר אחר המוות.

והיא היא הניצוץ הקדוש והמנושא שזכרנו, דמדהיא ניצוץ אלוקי – אנחנו גורסים אָלֶהִי – ממש כביכול אי אפשר שתכלה.

אולם כל זה בצדיק גמור, דאצלו אחר יציאת הנפש מתפרדת החבילה, וכל אחד הולך לדרכו, ורק הַבְּלָא (דגרמא) [צ"ל דְּגִרְמִי, כי

השלמה בעניין עונש כרת, לפי הדעה כי היינו שגם זרעו נכרת.

בזמנו דיברנו, כי לפי רש"י, כרת כולל לא רק שהוא עצמו ימות, אלא שגם זרעו ימות. וישנם ראשונים האומרים, שהדבר אינו תמיד, אלא רק כגון היכן שכתוב 'ערירים ימותו', או 'ערירים יהיו', כי אז פירושו שגם זרעו ימות, אלה שהיו – שכבר נולדו – בשעת החטא שלו. אבל לא שבכל כרת, ענשו כי גם זרעו ימות.

הבאנו אז את דברי בעל תפארת ישראל, לגבי עניין זה, ולדבריו הסיבה שאין רואים זאת, מפני שהדבר יכול להיות אחרי הרבה מאות שנים. ובזמנו תמהנו על כך, וכי הדבר מפריע לרשע, שאחרי מאתיים-שלוש מאות שנה, לא יישאר ממנו המשך? מה איכפת לו? כבר שכחו ממנו, אין לו מכך שום צער וסבל. כך אמרנו בזמנו, בשיעור מוצש"ק מטות.

ברם לכאורה, אולי ישנו כאן מקום לפקפק. כי השאלה היא, אולי כרת זאת מציאות, לא עונש. אדם כזה רשע, צריכים לאבד אותו ואת זרעו, שייעלם מן העולם. אפילו שהוא לא יסבול מזה, לא איכפת לו. וא"כ אין מקום לתמיהתנו.

אבל הדבר לא נראה לי. יותר נראה כי כרת מטרתו, עונש הרתעה. למה על עבירות חמורות, ישנו עונש כרת? כמה שהעבירה יותר חמורה, יש עליה עונש יותר גדול. כרת, רחמנא ליצלן, זהו דבר אשר מרתיע ומפחיד את האדם.

מי אמר? אכן צריך לחפש בספרים. אבל בנתיים, מה שנודמן לי, ראיתי כי ברמב"ם בספר המורה [חלק ג' פרק מ"א] הדבר כתוב במפורש, בהבלעה, ובפשיטות, כי ה'כרת' זהו הרתעה. להפחיד את האדם, שיקבל עונש כזה חמור.

אסבן, השאלה שלנו על התפארת ישראל, מתחזקת. ונשארנו בכך בשאלה.

אמנם כנראה זה רק לפי תרגומו החדש של מו"נ שנדפס בשנת התשל"ז, משא"כ בתרגום אבן תיבון כתוב תמורת לשון הרתעה, מניעה. אך הכל הולך אל מקום אחד, כאשר יבין המבין.

עוד מצאתי כך בטעמי מצות מילה שנדפסו במוריה [קובץ נ"ה דף פ"ז], האמנם חביבה היא המילה משום חומרת ענשה? הלא פליאה היא? ואולם ביאור העניין כך הוא. אין עונש הכרת בא רק כתגובה על החטא, מטרתו הנוספת היא לבטא ולהדגיש את מעלת המצוה, לומר לך שהמקיים מצוה זאת הרי הוא מקיים מצוה גדולה וחמורה. מלבד היותו גורם התרעה ועונש למפירה, יותר מבטא הוא את גדולת שכרם של מקיימיה. ומשום כך אכן, 'גדולה מילה, 'חביבה מילה', ראה אור רש"י [ליקוטים על סדר הפרשיות משיחות הרש"י מקלם] בראשית פרשת לך לך, וראה שערי תשובה שער שלישי [אות ט"ז] עכ"ל.

דברי התפא"י בהמשך שם לגבי ביקור הקבר ביום היארצייט או בשעת המולד או באמצע החודש, וביאור הדברים עלפי מקורם בספרי האריז"ל ושאר מקובלים.

בהמשך מוסיף התפארת ישראל, בדרוש אור החיים, חידוש גדול.

הוא אומר, כי מה שכתב לגבי הפסוק 'אחת מהנה לא נשברה', כדלעיל, כי בצדיק גמור, אחר יציאת הנפש מתפרדת החבילה, וכל אחד הולך לדרכו, ורק הבלא דגרמי – ההבל של עצמות – הנקרא (קנאכען גייסט) נשאר מחובר בהעצמות, ואעפ"כ כל מדרגות הנפש נשארים עומדים עדיין בהשתלשלות דק יחד. בנפש ישנם כמה חלקים, וזה מחופף על הקבר.

מתי? תשמעו את דבריו.

וביותר בשעת המולד, או בט"ו לחודש, או ביארצייט. ולכן אז נאות ללכת על קבר אבות, מפני שאז הנשמה תעוף יותר סמוך וסביב לקבר והעצמות. הרי הנשמה העליונה עולה, וחלקי הנפש נשארים סמוך לגוף, והם מסובבים מחופפים ומעופפים סביבות הקבר ועצמותיו, בפרט – הוא אומר כאן דבר אשר לכאורה לא ידענו – בשעת המולד של לבנה, או באמצע החודש, או ביארצייט.

לגבי יא"צ, כולם יודעים זאת, לכן אז הוא הזמן שעולים לקבר ומתפללים וכו', עושים אזכרה.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תועלת, בייחוד והתקשרות מיידית עם נפש אותו הצדיק הקבור שם, אבל סוף סוף המקום קדוש והתפילה להקב"ה מתקבלת יותר שם, עיין שע"ה הלכות חודש אלול [סי' ק"מ סעיף י"ד].

בספר שער ראובן [סימן ל"ד, עמ' תמ"ו, אות כ"א] הביא על כך, וא"כ ודאי שבזמן שהם נמצאים שם, ראויה התפילה יותר. וכן עיין בס' דברי תורה [ח"א סוף אות צ"ו].

ובספר סגולות ישראל [מ"ק – מערכת קו"ף – אות ג] הביא מהתפארת ישראל [בדרוש אור החיים סי' ב' – הוא העלה את דברי התפארת ישראל בזה – שבעת המולד או בט"ו לחודש או ביארצייט, נאות לילך על הקבר, שאז תעוף הנשמה יותר סביב הקבר והעצמות. וסייעו – הוא מביא לדבריו סייעתא, לא לגבי ט"ו בחודש אלא לגבי ראש חודש – מהגמ' ב"מ דף פ"ג] שאליהו מקים את האבות כל ר"ח. וכן ציוה הגאון בעל סמיכת חכמים לאשתו, שתבוא להתפלל על קברו בכל ער"ח עי"ש.

ובספר שפתי צדיקים [במבוא] כתב טעם הדבר, כיון שבער"ח הוא זמן מיעוט הלבנה. הרי בערב ר"ח, זהו הזמן שהלבנה הכי מכוסה.

אי נמי, כיון שבר"ח עולות למעלה, לכן נהגו לפקוד הקברים קודם לכן בער"ח, כדי שיזכירונו לטובה בעלייתם. כיון שמחר הם עולים, א"כ שיזכירו אותנו לטובה.

ועוד, שגם להם תהיה עלייה, ע"י הלימוד שלומדים שם, ועי"ז הם נחשבים בשמים, שבאים לבקש מהם על הדור. וכתב שלפי זה הוסיפו המקובלים, שה"ה לערב שבת, וכמ"ש הזוה"ק [לך לך דף פ"א] שבכל שבת ור"ח עוזבות הנשמות את הגוף ועולות למעלה.

המקובלים מוסיפים, גם ערב שבת. כי כתוב בזוה"ק שבכל שבת ור"ח הנשמות עוזבות את הגוף ועולות, לכן בער"ח כדאי לבקר את הקבר.

והוסיף שבמיוחד נהגו בער"ח ניסן ותשרי, עפי"ד הזוה"ק [בלק דף קצ"ו] שביומי ניסן ותשרי מתפללות הרוחות על ישראל שעסוקים במצוות, וכן ער"ח כסליו שמעלתו חשובה כיום

אבל נפש החוטאת, אי אפשר שתכף אחר המוות, יתפרדו חלקי הנשמה כל אחד לדרכו, ושתשוב הרוח לאלהים כמו שאמרנו, מחמת שגם הניצוץ הקדוש הביא עמו כמה כתמים שחורים מחטאים מנסיעת הנפש דרך העולם הזה. ועתה לאחר המוות, כשהיא לבדה, לא תוכל להתנקות, מחמת רוממותה כשהיא לבדה אינה נופלת תחת הזמן של הזיקוק. לכן אחר יציאת הנפש, ישארו משולבים יחד ב' מיני נפשות הנ"ל, שע"י התאחדותם יחד, יפול גם הניצוץ הנ"ל תחת הזמן כמו בחיים הארציים, וע"י זה יכול ומסוגל הוא לקבל עונשו י"ב חודש או פחות או יותר לפי רוב חטאיו כדי שיזדקקו היטב, ואח"כ ישובו שניהן לישוב לפני אלהים לקבל שכר על מעשיהם הטובים. וכן אמר התנא "הדין דין אמת, והכל" – רוצה לומר גם החוטא וענשו בגהינם "מתוקן לסעודה", כדי שיהיה נאות אחר ענשו לסעודה הרוחנית].

מהו המקור שלו? הרי אי אפשר להגיד דבר כזה מסברא, אא"כ ישנה איזו גמרא או מקור מוסמך אחר.

כנראה, מקורו הוא בספרי הקבלה. מסתברא לי כי הוא הוציא את זה מדברי רבינו האר"י ז"ל – לא כתוב זאת במפורש, אבל ככה יוצא מדבריו בעניין דומה – בשער הגלגולים [הקדמה ל"ח, ובשער רוח הקודש, דף ט"ל] וז"ל, עיקר היחוד על קברי צדיקים, יהיה בערב ראש חודש, או בט"ו לחודש. ערב ר"ח, זהו הזמן שאז בדר"כ המולד, אולי זה לא במדויק, והרי אפשר לדעת את הזמן המדויק שלמולד, אבל זה משתנה, לכן כתוב 'בערב ראש חודש'. באופן כללי.

כי אז, יש יותר הכנה מכל מכל שאר הימים. אך לא בראש חודש ושבת ויום טוב, שאז נפשותם עולה למעלה.

בראש חודש, אין כל"כ מה לעלות על קברים, וכן בשבת ויו"ט, כי אז הם לא נמצאים. הנפשות שלהם עולות השמימה.

אך להתפלל שם, מהני תמיד, ואף בחוה"מ עכ"ל. להתפלל, אפשר גם אז להתפלל. דהיינו, לך עצמך – המתפלל – לא תהיה

כיפור קטן, יותר מכל ער"ת, שהוא דוגמת ער"ח אלול וכו'.

ובמנחת יהודה פתיה [אות קכ"ז] – זהו ספרו של מהר"ר יהודה פתיה – כתב – הוא שואל על כך – בשלמא בער"ח וער"ש, נמצאות הנשמות על הקבר, משום שבשבת ור"ח עולים בעולם העליון. אך בט"ו בחודש, מה עניינו? מאיפה יצא העניין הזה, של ט"ו בחודש? מה ישנו אז?

וביאר – תשמעו דבר חידוש – שהוא נקרא ר"ח למעלה, כיון שכולו מאיר כאן, וממילא כולו אפל למעלה כנגד הרקיעים העליונים עיי"ש.

בט"ו בחודש, הלבנה במילואה. לכן אז שהוא אמצע החודש, נקרא ראש חודש למעלה בשמים, כיון שבעולם שלנו – בעולם הזה – הלבנה מאירה, לכן זה ג"כ נחשב כביכול ראש חודש. לכן בט"ו, מבחינת הנפש, זהו הזמן שהיא תבוא לחופף על הקבר.

*

על פי זה, כתב בעל ספר שבעים תמרים [דף כ" ע"א], לבעל צוואת רבי יהודה החסיד, כי מי שהיה לו יא"צ, היה לו תאריך שבו הוא צריך לעלות לקבר, ושכח לעלות באותו היום, יש לו תקנה שיעלה אחריו בט"ו בחודש. והיסוד שלו, לקח מהתפארת ישראל הנז"ל.

וזה לשונו שם, בזה"ק פ' תרומה מבואר, כי כל אדם הוא משולש בחוט המשולש, והם נפש רוח נשמה. וביום הפרידה, נחלקו החלקים, וכל אחד הולך לדרכו אם זוכה. הרוח עולה לג"ע התחתון, והנשמה לג"ע העליון, והנפש היא משוטטת ועופפת על הקבר ונכנסת בקבר. וכל זמן שהעצמות בקבר, הנפש משוטטת ועופפת שם. ובשעתא דדינא שריא בעלמא, וצריכים לרחמים, באים אל הקברות ומודיעים צערם לנפש, והנפש מודיע לרוחות, ורוחות לנשמות, ונשמות מבקשים פני מלך הרחמים. (ועיין בספר אור צדיקים להר"מ פאפירש ז"ל בעמוד העבודה פ"ג, שהביא דברי הזה"ק באורך).

והגאון תפארת ישראל בסדר נזיקין [בדרוש אור חיים אות ב'] כתב וז"ל, אולם כל זה בצדיק גמור, דאצלו אחר יציאת הנפש מתפרדת החבילה

וכו' עכ"ל, ועיי"ש מה שהאריך בזה, ודבריו בנויים מדברי הזה"ק שהבאתי.

ועיי' מג"א סי' תקס"ח ססיק"כ שכתב, דמי שאינו יודע יום שמת בו אביו, יברור לו יום אחד. ולע"ד עפ"י דברי התפ"י, הטוב לברור יום המולד, או יום ט"ו לחודש, מדאלו הזמנים שוים המה ליום היא"צ לילך על קבר אביו.

והוא מוסיף על פי זה, ומהאיי טעמא הוריתי, לאחד ששכח להתפלל ולילך על קבר אביו ביום היא"צ, והיה אחר יום המולד. אם היה הולך ביום המולד, הדבר היה טוב, אבל הוא כבר עבר.

ואמרתי לו, שיתפלל וילך על קבר אביו ביום ט"ו לחודש. ישנה אפשרות בט"ו, כי בתאריך הזה ישנו משהו. מדאלו הזמנים שוים המה ליום היא"צ. כך לפי דברי התפארת ישראל.

ברם, מדברי הבן איש חי [בתשובה] משמע, שאין משהו אחר, במקום יום היא"צ, כי הוא הכי חשוב. הימים האחרים, זאת דרגא אחרת. אבל, בכל זאת זה משהו. יש בכך תיקון פורתא. הדבר מועיל מעט.

בספר אדמת קודש [פרק כ"ד] האריך על כך, וכתב בזה"ל, סגולת הימים שבהם הלבנה במילואה או מתחילה להאיר, מועלת גם לחיבור נשמת הצדיק אל העצמות שבקבר, וכפי שכותב בעל התפארת ישראל במסכת עדיות [פרק ב', אות ע"ז] – הוא מביא את דברי התפארת ישראל, חוץ ממה שכתב בדרוש אור החיים הנז"ל, הוא כתב זאת ג"כ במסכת עדיות בזה"ל, "בעת המולד וביום היארצייט – בהערה [ג'] מובא בזה"ל, שם בפירוש המשניות לא כתב ביום ט"ו לחודש, אולם בדרוש אור החיים בסוף מסכת סנהדרין כתב להדיא, או בט"ו לחודש, וכפי שהדברים מובאים להלן בגוף הדברים. זהו דבר שצריך לשים לב אליו, כי בעל תפארת ישראל בעצמו שם, הזכיר רק את יום היארצייט ויום המולד, אבל ט"ו בחודש הוא כותב רק בדרוש אור החיים, זה מראה כנראה שהיה מסופק הדבר אצלו, או לא החליט אז והתעלם מכך – נאות ללכת על

ולכן המחוייב כרת, אשר יהוה אם היה מקבל עונשו שהוקבע לו. אולם אם יכריח בכוח הטבע שלא ישיגהו העונש ההוא, שישמור היטב בריאותו, וכשיחלה מעט, עד מהרה יקרא לרופא מומחה, והוא יתן לו סמים פחיים – הכוונה חזקים – שטבעם שירפאוהו, וכי סלקא דעתך שמשום שוטה זה שקלקל, ישנה הקב"ה טבע עולמו [כע"ז דף נ"ה]. וכי בגללו הקב"ה ישנה את הטבע? אלא עזיא רהטו, ורעיא חגירא אבי דרא חושבנא [שבת דף לב.], דלפי ענשו שהיה מקבל בעולם הזה בקיצור ימיו, לפי מדה זו היה קל ענשו ויסורי זיקוקו בעולם הבא, ואשר יהוה אם היה כן.

אבל אוי לו להאחר, שהכריח ע"י הטבע להבורא יתברך כביכול להחליף עמו, שיקבל החוטא עונש נצחי בעולם הבא, בעד עונש עובר העולם הזה, שלא היו רק בקיצור ימיו. דלפי אומד זה, יאריך ויוקשה ענשו ויסורי זקוקו בעולם הבא, כדי לנקות הניצוץ יפה קודם שיכבה לו הנר התחתון, הוא הנפש הבהמיי בחיוב כרת הנ"ל.

התפלאתי בזמנו על כך, כי דרוש אור החיים הנ"ל, הוא ידוע כבר קרוב למאתיים שנה, ואף אחר לא מביא אותו, ויסוגיין דעלמא אינה כמותו. דיברנו על זאת בעבר, ובעזרת הי"ת נפרט בהמשך.

ואולי היה עולה על הדעת לומר, כי ידעו והכירו רק את הפירוש תפארת ישראל על המשניות, אבל "דרוש אור החיים", לא שמו לב אליו, כיון שהוא בסוף, כעין נספח. אבל הנה, אני רואה כי את העניין דלעיל – לגבי המולד וכו' – שבעל שבעים תמרים ובעל סגולות ישראל כן הביאו, וזה כתוב בעמוד לפני כן, א"כ אי אפשר להגיד שלא ידעו מ'דרוש אור החיים', כי הנה יודעים ממנו והביאו אותו. למה את נדון דידן, לא מביאים?

אלא נראה, כי בכוונה התעלמו מכך. לא הביאו אותו, לא לחיוב ולא לשלילה. השמיטו זאת. כי עצם זה שלא מביאים אותו, מראה כי דעתם אינה נוחה ממנו.

קברי אבות, כי אז יש לנשמה השפעה גדולה להפיץ אורה עד הבלא דגרמא שבקבר". ובדרוש 'אור החיים' בסוף מסכת סנהדרין הוסיף בעל ה'תפארת ישראל' נופך למשמעות ההארה שיש בימים אלו בהבלא דגרמי של קבר, בצדיק גמור אחר יציאת הנפש מתפרדת וכו'.

ובהערה [ה'] מובא כך, בעל תפארת ישראל מזכיר גם את יום היא"צ במעלה אחת עם ימי המולד וט"ו לחודש. ולהלן בפרק 'יומא דהילולא', הובא תשובה מבעל ה'בן איש חי', כי ליום היארצייט יש עדיפות על ימים אלו.

מדברי התפארת ישראל משמע, שהוא משווה את כולם, כי הם אותו הדבר. אבל לפי הבא"ח, היא"צ זאת הדרגא הכי חשובה, וזה כפי שבדרך כלל מקובל בעולם. עכ"פ בשעת הצורך יש תועלת בביקור הקבר גם בערב ר"ח, ובט"ו בחודש.

תוספת דברים לגבי דבריו בעניין חייבי כרת אשר אינם מקבלים את ענשם בגלל שהם מתרפאים ע"י רפואות וכדו', ביאור מדוע דבריו אלו לא הובאו בספרים חוץ מספר אחד בזמנינו.

דרך אגב, מכך שבעל שבעים תמרים ובעל סגולות ישראל, הביאו את דברי התפארת ישראל בעניין שלנו, ולא בעניין דלקמן, הרי הדבר אומר דר'שני.

בזמנו [שיעור מוצ"ק מטות] דיברנו, כי ישנו חידוש גדול, שכתב התפארת ישראל בהמשך [שם], לגבי אדם הממהר לרפא את עצמו, בכך שהוא קורא לרופא וכו'.

הוא אומר בזה"ל, גם קושיא שניה מתורצת, שהקשינו שאנחנו רואים לפעמים חייבי כרת מאריכים ימים. דיש לומר, מדכבר הוכחנו שמי שחייב כרת כמה פעמים מדאי, אפשר לקיים בו עונש הכרת בגופו, משתלם זה ע"י יסורי הזיקוק בעולם הבא. כמו כן בענין מיתתו, שראוי להיות קודם זמנו. והרי לפעמים, אי אפשר שימות קודם זמנו, רק בדרך נס. דהנה הקב"ה חתם עולמו בגושפנקא דמלכא, חותם הטבע, אשר לא ישנהו כ"כ בנקל וועיין מה שכתבנו בס"ד בפירושינו בסדר נשים דף ק"פ א'.

אבל העיקר שהרווחנו, כי זה לא שלא ידעו ממנו, אלא ידעו ממנו, ובכל זאת בחרו לשתוק. אף אחד – לפי מיעוט ידיעתי, כמה שחיפשתי – לא התייחס אל העניין הזה שכתב, ולא הביא אותו.

חזן מספר אחד בזמנינו, בשם שאילת החיים [עמ' 90], להרה"ג משה יעקב קליין, אשר הביא אותו [לקמן ד"ה דרך אגב, אציין שמצאתי אח"כ ספר נוסף], אבל הוא ג"כ מתפלא עליו. הוא היחידי שראיתי שהביא אותו, וכתב עליו בזה"ל, הדברים מרפסין איגרי, ונראין כחידוש גדול, שהאדם כביכול יכול להכריח את הקב"ה להשאיר אותו חי ובריא בעוה"ז, והקב"ה לא יעשה בשבילו נס שימות ע"י שינוי הטבע.

בכדי לא לשנות את הטבע, הקב"ה לא מתערב. תעשה מה שאתה רוצה, תדע לך כי הפסדת בעצם. היה לו יותר טוב לקבל את ענשו בעוה"ז.

ואף שכתוב בגמרא בכתובות (דף ל: ש"ד) ארבע מיתות לא בטלו, מי שנתחייב סקילה – או נפל מן הגג או חיה דורסתו, ומי שנתחייב שריפה – או נפל בדליקה או נחש מכישו, ומי שנתחייב הריגה – או נמסר למלכות או ליסטים באין עליו, ומי שנתחייב חנק – או טובע בנהר או מת בסרוכ"י. דין ארבע מיתות, עונש דוגמתם. הגם שלגבי ד' מיתות בפועל, אין סנהדרין שיעשו את זה, אז הקב"ה מביא אסונות, הדומים לעונש שהוא צריך לקבל. אם כן, הנה כתוב בגמ' במפורש, שאנשים נענשים כמו מיתות אלו.

בכ"ז לגבי עונש כרת, חידש בעל התפארת ישראל, שמקבל מחלה, ויותר טוב לו לקבל את ענשו ולמות בקיצור ימים, מאשר ללכת לרופא הכי טוב ולהינצל, כי יפסיד שיענש הרבה יותר, וזה לא טוב לו אע"פ שכעת יותר נוח לו להמשיך לחיות.

ונראה פשוט, שהתפארת ישראל לא חולק על כך שאדם מצווה ב"ונשמרתם מאד לנפשתיכם" [דברים ד', ט"ז]. גם התפארת ישראל מודה שהוא לא יזלזל בבריאותו.

וצריך לאכול אוכל בריא, ובצורה הנכונה, כמו שכתב הרמב"ם [בפ"ד מהל' דעות]. וגם צריך לעשות השתדלות וללכת לרופא כשהוא חולה, ואפילו הותר לחלל שבת כשצריך לרופא. אלא שבכ"ז חידש התפארת ישראל, שלא צריך להגזים ולחפש את הרופא הכי טוב בעולם, ולאכול מאכלים נדירים ומיוחדים וכו', כי בזה אמנם יהיה לו יותר נוח, אבל להכריח את הקב"ה להמשיך ולחיות, זה לא טוב לו.

בעל שאילת חיים אומר, כי שמא לדעת התפארת ישראל, הנקודה היא שלא תחפש את הרופא הכי טוב בעולם. בסדר, תלך תעשה רפואה, אבל אל תחפש רופא הכי טוב. או לאכול מאכלים נדירים, אוכל מיוחד המתאים לחולי שלו. רק לא להגזים.

ובהמשך הוא מוסיף עוד, תירוץ נוסף, ושמא יש לדייק בדברי התפארת ישראל שכתב, "וכשיחלה מעט, עד מהרה יקרא לרופא מומחה". אבל כשחולה ממש ונמצא במצב סכנה, חייב באמת לעשות כל פעולה שיכול, ולא יכול לפטור את עצמו שעשה רק 'השתדלות'. אם הוא קצת חולה, לא נורא. אבל אם הוא חולה ממש, גם הוא מודה שחייב לעשות כל הפעולות.

הוא מנסה לצמצם את דברי התפארת ישראל, ולישב בכך את דבריו, שהוא מדבר על מצבים מסויימים, אבל ודאי שגם הוא מודה שחייבים להתרפא.

שאלה מהקהל: לא הבנתי דיוק ספר שאילת החיים בלשון תפארת ישראל וכשיחלה מעט וכו'. הלא התפארת ישראל מדבר במי שרוצה למנוע ממנו עונש כרת, וזה לא שייך בחולי מעט. ועל כרחין הכוונה שקורא לרופא כשיחלה מעט, כדי שלא יתגבר החולי ויבוא לידי כרת. וכל שכן אם יקרא לרופא כשיהיה חולה ממש, אלא דאורחא דמלתא נקט.

תשובת מרן שליט"א: לדבריו זה בהיפך. הוא מדבר רק באופן שחלה מעט.

אח"כ הוא מביא כי חכם אחד כתב לו בזה"ל, שלפי האמת חיוב התורה הוא לדאוג לבריאות

שערי יצחק – השיעור השבועי

התשובה היא – יותר נכון אחת מן התשובות – היא כפי שאתה אומר, כי אין חובה שהכרת יהיה בגלגול הזה, ישנם גלגולים הבאים. הקב"ה יש לו חשבונות, מתי הדבר יתקיים. אבל התפארת ישראל לא ענה את התשובה הזאת, ואני מדבר לפי התשובה שלו. אם התשובה היא כדברייך, אזי אדרבה. ויש לנו עוד כמה תשובות, לגבי השאלה הזאת, וכדלקמן בשיעור מוצש"ק ראה.

שאלה מהקהל: לפעמים אדם חושש שיש לו עוון כרת, שיטפל בעצמו בצורה הנכונה, שיחזור בתשובה.

תשובת מרן שליט"א: אבל למה הוא עושה את כל ההשתדלויות הרפואיות וכו', מאמצים גדולים, שישאיר את זה, אל תכריח, אל תעשה שצריך להיות נס כדי לשנות את זה.

שאלה מהקהל: לא ידונו אותו בשמים, על כך שלא טיפל בעצמו כפי שצריך?

תשובת מרן שליט"א: נכון. את זאת, אנחנו אומרים. כך אנחנו סוברים, שצריך לעשות את כל ההשתדלויות. אולם אני מדבר – את כל הטענות הללו אנחנו אומרים, נגד התפארת ישראל – כי לפי דבריו נראה, שאדרבה, אל תעשה השתדלות. ההיפך, אני מחזק את השיטה המקובלת. לפי דבריו, היה צריך לא לעשות השתדלויות. אבל לאמיתו של דבר, בן צריך לעשות.

אני רק אומר, כי לפי דבריו, תהיה קושיא. לכן אני אומר, כי אכן יש חיובי כרת, יכול להיות, אשר אנשים לא חושבים עליהם. בשמים מדקדקים על אדם דברים, אשר לפעמים האדם אינו חושב איזה דברים שהוא עשה, הוא לא יודע כיצד בשמים מחשיבים את העבירה הזאת, כאילו חס ושלום חייב כרת. ואפילו הכי הם עושים כל טעדיקי שאפשר להתרפא, דלא כהתפא"י.

השלמה לגבי דברי ספר הגן, כי מי שאינו מתפלל במקום קבוע וביציבור חייב כרת, ושכף החיים בכוונה לא הביא דבריו אלו.

במקסימום האפשרי. אבל מי שזוכה, הקב"ה מענישו בעוה"ז, שכל השתדלותו לא תעזור לו. ואלו שלא זוכים, נוהג איתם ה' כדרך הטבע, ומקבלים ענשם בעולם הבא.

א"כ בעצם, זה לא כמו התפארת ישראל. כי לפי דברי חכם זה, אכן צריך אפילו להגזים.

וכך היא סוגיין דעלמא. כפי שרואים כיום, שאם ח"ו ישנו מישהו חולה, מיד 'מטיסים' אותו לבית חולים, וישנם כאלה אפילו לחוץ לארץ, כגון לארצות הברית, או אם מצאו איזה רופא בארץ סין, היודע למשל לטפל בניוון שרירים. ואין פוצה פה ומצפצף, אף אחד לא מערער על כך. ואדרבה, רואים בכך מעשה חסד עצום. הצלת נפשות. עושים השתדלויות לא רגילות, מוציאים הרבה כספים, ואפילו מתרימים את הציבור על כך, אנשים משלמים עשרות ומאות אלפי שקלים, ועושים זאת בתורת זכות. א"כ נראה, כי אף אחד לא מקבל את שיטת התפארת ישראל. כי לכאורה, אדרבה, עדיף שימות.

שאלה מהקהל: מי אמר שאותו אדם חייב כרת?

תשובת מרן שליט"א: נכון. אולי הוא לא חייב כרת. אבל אם רב יוסף, עשה יום טוב כשהגיע לגיל ששים, כי 'נפקי לי מכרת', מי יאמר זיכיתי ליבי? רב יוסף חושש, אולי חס ושלום, א"כ שהאדם הזה יחשוש, אולי, ויעשה קצת השתדלות. אבל, למה להגזים? אולי ההיפך? שמא הדבר כדאי לו?

הבאנו בס"ד בזמנו, גם את דברי ספר הגן, האומר כי אדם שאינו מתפלל בבית הכנסת, הוא חייב כרת. שחוטריחוץ. רחמנא ליצלן. מבהיל.

שאלה מהקהל: אבל אדם יכול לקבל עונש כרת, גם בגלגולים אחרים, הרי יש גלגולים אפילו בחי צומח דומם.

תשובת מרן שליט"א: יפה. הדבר נכון. אבל אם בן, התפארת ישראל מופרך לגמרי. כל הקושיא שלו יורדת. הרי התפארת ישראל שואל, למה רואים חייבי כרת שלא נכרתים?

רבי חיים פאלאגי בספרו כף החיים [סימן י"א] כתב בזה"ל, אוי לו לאדם דמתפלל יחיד בביתו, ואינו הולך לביהכ"נ, ואחרי כן יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, דמה יענה ליום הדין וליום הפקודה וכו'. אמרו חז"ל שהוא כמו שחוטאי חוץ, המתפלל חוץ לבית הכנסת ולבית המדרש ע"כ.

מי כתב זאת לראשונה שהוא כמו שחוטאי חוץ? בעל ספר הגן, כמו שהבאתי לשונו בזמנו. מה שהגרח"פ כותב זאת בשם חז"ל, זה לא מחייב דוקא בעלי הש"ס ודומיהם, כי מצוי לפעמים שכותבים כך גם על חכמים אחרונים, כמו שהבאתי בס"ד במקום אחר. רואים א"כ שהוא התקרב לעניין, שחוטאי חוץ, אך כרת לא עלה על דל שפתיו. הס מלהזכיר.

לפני כן [באות י"ז] הוא כותב, מי שאינו קובע מקום לתפילתו, המשחיתים שנבראו מטיפות קרי של-אדם, באים וחוטפין אותה תפילה לפרנסתם ומזונותיהם, כמו שהביא בס' דרך ישרה [דף ו' ע"א]. ואפי' בבית הכנסת הקבוע לו, לא ישנה מקומו מפינה לפינה, אלא יהיה לו מקום קבוע.

לצערינו, ישנם הרבה אנשים, אשר 'מטיילים'. פעם הוא מתפלל פה, ופעם הוא מתפלל שם. ברם, האדם צריך לקבוע מקום לתפילה. גם אם הוא לא יכול, שחרית מנחה וערבית, באותו המקום, אבל לכל הפחות בתפילת שחרית הוא קבוע פה, ומנחה פה, וערבית שמה, אבל באופן קבוע ממש, אא"כ הוא אנוס.

בהמשך הוא כותב, ואפי' כשיהיה לו אונס ומתפלל בביתו, יקבע לו מקום קבוע, כמ"ש בס' צ' סעיף י"ט, ובחס"ל שם. זולת דאם יארע לו דיש כננדו בני אדם דטורדין אותו בתפילתו, אזי ישנה מקומו. אם אינך יכול ללכת לביהכ"נ, אזי עכ"פ בביתך תעשה מקום קבוע. אלא אם כן, אם במקום הקבוע ישנו רעש, או הפרעה, ואינו מסוגל להתפלל שמה, אזי הוא אנוס. איננו מדברים על כך, אלא באופן נורמלי.

ידידנו הרה"ג יעקב לוי הי"ו, מח"ס גן נעול, ציין לי את הכף החיים הזה במכתבו, וז"ל,

לכבוד מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א.

ראה ראיתי בחוברת 'שערי יצחק' פרשת מטות התשפ"ג מש"כ כבודו מספר הגן, גבי מי שאינו קובע מקום לתפילתו וכו'.

רק רציתי להאיר בגרגיר אחד, הנה בכף החיים פאלאגי [ס' סעיף י"ז] כתב בזה"ל, מי שאינו קובע מקום לתפילתו וכו'. מה שהבאנו מקודם.

ובכף החיים סופר [ס' צ' ס"ק ק"כ] הביא ג"כ את הדרך ישרה הנ"ל. וציין לכף החיים פאלאגי. ופתחתי בספר דרך ישרה, וראיתי שפלפל בתפילת יחיד חוץ לביהכ"נ, וכן בלי קביעות מקום, ובהמשך ג"כ נקט 'כרת' דומיא דקרבן הנשחט חוץ למקומו, ותפילה במקום קרבן.

עכ"פ חזינן שהגר"ח פאלאגי ג"כ לא העתיק כל דבריו גבי כרת (ואף מה שהעתיק, קיצר בדבריו).

מנאי הצב"י יעקב לוי.

בזמנו דיברנו על כך, כי מה שכתב בעל ספר הגן, זהו דבר מבהיל. והערנו, שהגר"ח קניבסקי זצ"ל, הוא היחידי אשר פרסם זאת בזמנינו. אף אחד לא מביא את הדרך הגן הזה, גם בעבר [חוץ מבספר דרך ישרה, כדלקמן, שהוא ספר לא ידוע ולא נפוץ]. שוב הפעם, כפי שלא הביאו את התפארת ישראל בדרוש אור החיים. והוכחנו בס"ד כי זה לא מפני שלא ידעו את דבריו, אדרבה, ודאי היו שידעו, אבל בכל זאת העדיפו לשתוק. עצם זה שהם מעלימים את זה ושותקים, פירושו שאינם מקבלים זאת. והנה כעת, יש לנו דבר מעניין נוסף כמו זה. הכף החיים – למהר"ח פאלאגי – הביא מהספר דרך ישרה, אשר העתיק את ספר הגן, ואת הפרט הזה הוא לא מעתיק. הרי הספר כף החיים, הוא ספר מוסר חזק. למה הוא לא העתיק זאת? הדבר מראה, הסתייגות. כי לא נראה לו, שהדבר עד כדי כך. כנראה הוא לא רצה לכתוב זאת במפורש, אבל עשה כמו שנאמר במליצה והיה העלמ"ה.

בספר דרך ישרה [שם] הביא במפורש את ספר הגן – דרך משה, וכתב בזה"ל, זו הסכנה יש לו, כשהוא מתפלל בלא מקום קבוע, אזי התפילה

ידועה, דתחילה נקט בל' רבים, ואח"כ בלשון יחיד. אלא במ"ש למעלה, מס' דרך משה שאמר שכל הדלות והיקרות ומיתת בניו ב"מ ואין לו הצלחה למשא ומתן, הוא בעבור שמתפלל בלא מקום קבוע, שהתפילה היא במקום קרבן וכו' כנ"ל, וידוע דאין עבודה אלא תפילה, ולזה אמר ועבדתם את י"י וגו', בלשון רבים, רמז שהתפילה יהיה בעשרה, ובביהכ"נ, מקום שרבים מתפללים שם. או במקום קבוע, שהשכינה שורה בתוכו, ואז השכינה מצטרף לו למניין כנ"ל.

ולזה אמר 'ועבדתם' בל' רבים, אעפ"י שהוא דר יחידי בשוב, מאחר שהוא מתפלל במקום קבוע, מצטרף השכינה עמו. ולז"א את י"י, לרבות השכינה, שמצטרף עמו למניין. בבית הכנסת, השכינה שורה. זהו פירוש הפסוק, ועבדתם 'את', המלה 'את' באה לרבות את השכינה, כי גם השכינה תצטרף.

ובזה לא יבוא לידי עניות ויסורין, אדרבה וברך את לחמך וגו'. לא תהיה משכלה וגו', רמז שלא ימותו בניו.

ולא מתחייב כרת, לז"א – לזה אמר – את מספר ימיך אמלא.

ע"כ הירא את דבר ה', יזהר שלא יתפלל תפילתו חוץ מביהכ"נ, אפילו יחידי, או במקום קבוע כמ"ש למעלה. ודברי פי חכם חן, הגם שאין זה מוכרח מצד עצמו, בפרט כי המעיין במדרשים שם יראה דרכים אחרות לפרש פתח הפסוק בלשון רבים וסיים בלשון יחיד.

עכ"פ מחבר הספר דרך ישרה, גם כן מקבל את זאת. אבל הגר"ח"פ, התעלם. והיה העלמ"ה. שמע מינה.

ההלכה למעשה היא כפי המבואר בשע"ה שאין להימנע מללכת לרופאים, ואפילו צריך לבחור הטובים ביותר, ותגובה לשואל מה הקושיא של התפא"י, הרי הדבר שנוי במחלוקת ראשונים. והאם הדבר מדובר לגבי כל המחלות, הן הפנימיות והן החיצוניות.

כפי שאמרנו, בודאי שההלכה למעשה היא, כפי שכתבנו בס"ד בשלחן ערוך המקוצר ויורה דעה, חלק תורה ומצוות, סימן קע"ד סעיף ג', התורה

באה לידם, שהם כמו גזלנים שגוזלים את התפילה, ובוזה היה זן ומפרנס אותם כמו אב לבנים. ומה יעשה שינצל מהגזלנים? אזי יקח עמו שומרים, היינו מניין, ולהתפלל עם הציבור וכו'.

וכל אדם יאמין זאת, שכל הדלות ויקרות, ומיתת בניו ב"מ, ואין לו הצלחה למשא ומתן – רח"ל ישנם אנשים, שיש להם נזקים כספיים, למרות שהם נותנים מעשר. לא מצליחים. אין להם ברכה בכספם. ואמר על זאת הדרך משה, הוא בעבור שהתפלל בלא מקום קבוע, שהתפילה היא במקום קרבן, ובקרבן כתיב [בפר' אחרי מות] איש אשר ישחט מחוץ למחנה וגו' ונכרתה הנפש ההיא וגו' [צ"ל איש איש מבית ישראל אשר ישחט וגו' או אשר ישחט מחוץ למחנה. ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו' ונכרת האיש ההוא מקרב עמו ויקרא י"י, ג' – ד']. אם אתם זוכרים, בזמנו הבאנו כי הוא כתב על זה, 'יש לי ראייה מן התורה' שזה כרת.

ובלשון גמרא, נקרא שחוטי חוץ. ועכשיו בתי כנסיות הם במקום מקדש, כמ"ש וְאֵהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ מְעֻט ויחזקאל י"א, ט"ז. וא"כ כשם שהיה ענוש כרת על קרבן הנשחט חוץ למקדש, כן הוא ח"ו חייב כרת מי שמתפלל חוץ לביהכ"נ, במקום או בשעה שיכול ללכת לביהכ"נ. אבל בלא מקום קבוע, כנ"ל, ועניות באה עליו, ועני חשוב כמת וכו'.

הכף החיים – מהר"ח פאלאגי – ראה זאת, אמנם הוא לא סתר את זה, אבל התעלם מכך. אולם בעל דרך ישרה, מסכים לזה. ואדרבה, אפילו דרש על זאת פסוק. תשמעו פירוש יפה, רמז נחמד, לגבי הכתוב [שמות כ"ג, כ"ה] וְעַבְדְּתֶם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, וּבְרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ, וְהִסְרְתִי מִחֶלְהָ מִקְרַבְךָ.

לכאורה, למה הפסוק מתחיל בלשון רבים, ומסיים בלשון יחיד?

וזה לשונו שם, הנה עפ"י האמור נלע"ד כונת הפסוקים בפ' משפטים, וְעַבְדְּתֶם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, וּבְרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מִימֶיךָ, וְהִסְרְתִי מִחֶלְהָ מִקְרַבְךָ. לא תהיה מְשַׁפְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצֶךָ, אֶת מִסְפַּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא. והקושיא

נתנה רשות לרופא שירפא, שנאמר ורפא ירפא. ולכן אין לו לחולה לסמוך על הנס, אלא חייב להתנהג בדרך העולם לקרוא לרופא שירפאהו, או לילך לבית-החולים. וכבר כמה חסידי עולם נתרפאו על ידי רופאים. ומי שנמנע מכך, שתי רעות הוא עושה. האחת, אסור לסמוך על הנס במקום שיש סכנה, ודבר זה גורם שיזכרו עונותיו בשעת חליו. ועוד, שהוא יוהרא וגאווה, שסומך על צדקתו שיתרפא בדרך הנס. וכי אתה צדיק, שהקב"ה ריפא אותך בדרך נס?

ויש לבחור רופא המומחה ביותר. כתוב במפורש.

ובכל זאת – צריכים לזכור, את הצד השני של מטבע. כי אין לבטוח על זה. אלא – ליבו יהא לשמים ויבקש רחמים מאת הרופא הנאמן יתברך, ורק בו יבטח ליבו. הבטחון הוא בהקב"ה, רק שהתורה נתנה רשות לרופא לרפא. כמבואר בגמרא ברכות [דף ס.] וכן בבא קמא [דף פה:], תנא דבי רבי ישמעאל, 'זרפא ירפא', מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות.

[לגבי האיסור לתלות בטחונו ברופאים וכו', ראוי להביא כאן דברי מהר"ח זצוק"ל בשו"ת החיים והשלום עניינים נפרדים סימן י"ד, שאל השואל, איך דרשו חז"ל על פסוק ורפא ירפא. מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאת, והלא הוא מתחכם על גזירת ה' בזה. תשובה, דע שהסברא נותנת כך, לפי שאין הקב"ה חפץ בהשחתת בריותיו, ולפיכך שפיר דרשי ליה להאיי קרא שניתנה רשות לרופא לרפאת. דמשום הכי האדם כשהולך אצל הרופא, ישבור לבו בקרבו, ויכנע לפני ה', ויפשפש במעשיו. וידע שהכל מאתו יתברך, ויתלה בטחונו בו, שהוא המכה והוא המרפא, וכמאמר תורתנו הקדושה (דברים ל"ב, ט"ל) מחצתי ואני ארפא. ולתועלתו עשה עמו הקב"ה כך, לזכותו לאחרית טובה ושלומה, כמאמר הכתוב (שם ח', ט"ז) למען ענתך ולמען נסתך להיטיבך באחריתך עכ"ל. איתמר. וע"ע לקמן ד"ה וכו', וד"ה וכן מתבאר.]

אומרים על כך המפרשים, כגון הרמב"ן, וכך נפסק להלכה בטור יורה דעה [סי' של"ז סעיף ה'], כי כיון שישנה רשות, ממילא זאת מצוה. ולא רק שזה מצוה, אלא זאת גם חובה, משום פיקוח נפש. וכך סוברים כמעט כל הפוסקים. ואדרבה, אם הוא לא הולך, איסור יש בדבר.

בספר הלכתית רפואית [ערך חולה, 443] האריך על כך, הוא מביא מספרים רבים המדברים על זאת, וכתב בזה"ל, אין לחולה לסמוך על הנס, אלא חייב להתנהג בדרך העולם, לקרוא לרופא שירפאהו, ואין לו רשות לשנות דרך העולם, ולומר כי הוא גדול מכמה חסידי הדורות, שנתרפאו על ידי הרופאים, וכמעט איסור יש בדבר וכו'.

ועניין בקשת הרופא לרפאות הוא דבר מוכרח, ויש לו עיקר מן התורה, וכמעט שיש חיוב חזק על החולה והקרובים לחזור על הרופא המובהק. זהו כפי שעושים כיום, מחפשים את הרופא הכי טוב, ומשתדלים במהירות גדולה וכו', אדרבה זאת חובה.

ולחזור אחר הסממנים המועילים לרפאות אותו חולי. וההשתדלות הטבעית במה שנוגע לבריאות, היא מצוה וחובה, וכאחת החובות להשלמת צורת האדם, אשר הטביע היוצר ברוך הוא במטבע עולמו, וכך נהגו בכל גבול ישראל.

מכיון שהרופא עושה את שליחותו של מקום, ונתן לפניו חוקי הרפואה ותהליכי המזון וההתנהגות, חייב החולה לשמוע לציווי הרופא, לא פחות אם לא יותר מחוקי השלחן ערוך באיסור והיתר, כמצווה מהתורה ונשמרתם מאד לנפשותיכם וכו'.

והוא מציין [בהערה 57] את המקורות, חובות הלבבות, שער הבטחון, פ"ד. שו"ת הרשב"א ח"א סי' תי"ג. ב"ח יו"ד של"ו. ט"ז יו"ד סי' של"ו סק"א. ברכי יוסף, יו"ד סי' של"ו אות ב'. שו"ת תורת רפאל סי' ל"ח. שו"ת מעשה אברהם חיו"ד סי' נ"ה. שבט יהודה – למהר"ר יהודה עייאש – יו"ד סי' של"ו. קיצור שלחן ערוך ס' קצ"ב ס"ג. מעבר יבוק, קרבן תענית פ"ה. קובץ אגרות לחזו"א ח"א סימן קל"ו. שו"ת ציץ אליעזר חיו"ד סי' ב' וכו'.

לאחר מכן [בגוף הספר] הוא כותב בזה"ל, אמנם ינהג החולה כדרך כל בני האדם, להתרפאות על ידי רופא, אך מכל מקום אסור לתלות בטחונו ברופאים, ואל יכווין שהכל תלוי בסם פלוני, וברפואת הרופא הפלוני.

ירפא מכאן שניתנה וכו', מ"מ כתב הרמב"ן בפר' בחוקותי נכו', י"א) (ונזכר בשע"ה סי' קע"ד הע' ה') שאי"ז אלא במכה בידי אדם שהכו זא"ז, ולא במחלה בידי שמים. רק אם אדם היכה אותו. אולם אם זאת מחלה שבאה מאת ה', הדבר אסור.

וכן דעת הראב"ע בפר' משפטים, ובתהלים ו', ג'.

כעת תשמעו, חידוש. ונזכר בעץ חיים ח"א דף קס"ב ע"ב. מהרי"ץ זיע"א, ג"כ מביא את הראב"ע. א"כ זה מחייב התייחסות שלנו כיון שאנחנו תלמידיו.

ורבינו בחיי פר' משפטים ועוד. אמנם התוס' בב"ק שם כתבו להדיא שגם בחולי הבא בידי שמים נא' ורפא ירפא, אבל שמא התפא"י שהביא הדר"ג סבירא ליה כוותייהו.

א"כ מהי הבעיא? התפארת ישראל, סובר כפי השיטות האלה, שלא טוב לרפא.

כך הוא טוען. ואכן זאת שאלה. ובפרט לדידן, שישנה כאן גם דעת מהרי"ץ כמוהו.

עיקר הדבר נכון. צריכים לדעת, כי שיטת הר"א אבן עזרא ורב"ח היא, כי מה שכתוב בתורה זרפא ירפא, המדובר הוא רק על הנז' שם ז'הכה איש רעהו, פצע אותו, זאת מחלה חיצונית. אבל מחלות פנימיות, שהן באו ישירות מאת ה', זה אינו ביד הרופאים. כך הם כותבים. כמעט ואין מי שמסכים איתם. אבל בכל אופן, אומרים כי בזמנינו, גם לדעת הראב"ע, הרי כיון שישנם צילומים וכו', אזי גם הפנימי הוא כמו החיצוני. בדורות שעברו, שלא יכלו לראות מה יש בפנים, נתנו תרופות, בלי לדעת בדיוק מה יש כי לא ראו, משא"כ כיום.

אבל מצד שני, יש את סברת הרמב"ן שכתב שם בזה"ל, והכלל, כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינם בטבע כלל לא בגופם ולא בארצם לא בכללם ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרפא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר [שמות ט"ו, כ"ז] כי אני ה' רופאך.

אם האדם חושב, כי הכל תלוי ברופא, אם אינו מתפלל וחושב כי בריאותו תלויה רק ברופא, אזי הדבר גרוע, לצד השני. הרופא, זאת 'השתדלות', חובה וצריך לעשות זאת, אבל האדם צריך לבדוק את עצמו, היכן הוא נמצא? האם אכן הוא סומך על הרופא? עוד מעט נראה, כמה רופאים עשו טעויות.

ואין הנחש ממית או מחיה, אלא בזמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה, ומשעבדין את ליבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאים.

ועליו לדעת, שהרופא הוא רק שלוחו של רופא כל בשר, שנתן לו הרשות לעשות שליחותו, אבל אמיתת הרפואה היא מאת הקב"ה, ולכן ידבק החולה בקונו, ויתפלל אליו בכל לבו, וצריך לבטוח בהקב"ה שישלח לו הרפואה על ידי הרופא וכו'.

למעשה, דבר זה מפורש ברמב"ם [בהלכות חובל ומזיק, פרק ב' הלכה י"ח]. הרי כתוב בתורה, לגבי אדם שגרם נזק לחבירו, רק שָׁבְתוּ יַתֵּן וְרָפָא יִרְפָּא [שמות כ"א, י"ט]. מה הדין, אם המזיק אומר לו, אל תלך לרופא, אני עצמי ארפא אותך? אני יודע. כדי לחסוך את התשלום.

כתב הרמב"ם כך, אמר לו המזיק, אני ארפא אותך, או יש לי רופא שמרפא בחנם, אין שומעין לו. אלא מביא רופא אומן, ומרפאהו בשכר. אינני סומך עליך, אני מביא רופא מומחה.

הנה כתוב ברמב"ם במפורש, שמביא רופא אומן. דהיינו, רופא מומחה.

*

רק מה, ידידנו הרה"ג אלמוג שלמה אכלופי הי"ו, שמע את מה שדיברתי על כך בעיקו"ת ירושלים תובב"א, בישיבת תפארת וגדולה, עמדתי שם על דברי התפארת ישראל בזה, והוא שלח לי מכתב בעניין, וכתב כי לכאורה מהי הקושיא על התפארת ישראל?

וז"ל במכתבו, בעניין מה שדן ברשע שחולה בשנות החמשים, שבודאי מוטל עליו ללכת לרופא, דבר זה כידוע שנוי במחלוקת גדולי הראשונים, דאע"פ שאמרו בב"ק [דף פה.] ורפא

וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקדם עון שיחלו, לא ידרשו ברופאים, רק בנביאים. כענין חזקיהו בחלותו [מ"ב כ' ב', ג']. ואמר הכתוב [דהיי"ב ט"ו, י"ב] וְגַם בְּחָלְוֹ לֹא דָרַשׁ אֶת יְיָ בְּיַפְרָאִים. ואילו היה דבר הרופאים נהוג בהם, מה טעם שיזכיר הרופאים? אין האשם, רק בעבור שלא דרש השם. אבל הוא כאשר יאמר אדם, לא אכל פלוני מצה בחג המצות, כי אם חמץ.

אבל הדורש השם בנביא, לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח [שמות כ"ג, כ"ה] וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה, להזהיר ממנו ולצוות עליו, וכך אמרו [ברכות דף ס"ד] כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה רב יוסף, אפילו אומנא לביתיה לא קרא. והמשל להם [במדב"ר ט' י"ג] תרעא דלא פתיח למצותא, פתיח לאסיא. והוא מאמרם [ברכות דף ס"ג], שאין דרכם של בני אדם ברפואות, אלא שנהגו שאילו לא היה דרכם ברפואות, יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו, ויתרפא ברצון ה'. אבל הם נהגו ברפואות, והשם הניחם למקרי הטבעים.

וזו היא כונתם באמרם [שם] ורפא ירפא, מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות. לא אמרו שניתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה, ובא להתרפאות כי נהג ברפואות, והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו. לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר, שכבר נהגו. ועל כן האנשים הנצים שהכו זה את זה בְּאֶבְנֵי אוּ בְּאֶגְרֵף [שמות כ"א, י"ח], יש על המכה תשלומי הרפואה, כי התורה לא תסמוך דיניה על הנסים, כאשר אמרה [דברים ט"ו, י"א] כִּי לֹא יִחַדֵּל אֶבְיוֹן מִקְרָב הָאָרֶץ. מדעתו שכן יהיה. אבל ברצות השם דרכי איש, אין לו עסק ברופאים.

כך טוען הרמב"ן.

האמת היא, כי אף שאכן כך הוא דעת הרמב"ן בפירושו על התורה, אבל הוא בעצמו [בספרו תורת האדם] סותר מדידה אדידיה, שכן שם הוא כותב כי יש מצוה לרפא. הדבר קצת מפליא. אבל, כותבים הפוסקים, כי נכון שבזמן בית המקדש, כאשר היו נביאים וצדיקים גמורים, ההנהגה לא היתה עפ"י דרך הטבע. אז היה עניין, כי אם האדם צדיק, הוא סומך על הקב"ה שיירפא אותו. אולם בזמנינו, אין דבר כזה, גם לפי הרמב"ן.

לא אאריך על כך, כי אפשר לראות זאת בספר הלכתית רפואית [ח"ז, ערך רפואה, עמ' 180], שהאריך על זאת והביא את כל הספרים, וכתב בזה"ל, יש הסבורים, שהרשות והמצוה לרפא, היא רק מכות ופצעים חיצוניים. אבל חולי פנימי, הוא ביד הקב"ה, ולא בידי הרופאים. זאת דעת ר"א אבן עזרא.

אכן להלכה הכריעו הפוסקים, שמצות הרפואה כוללת גם רפואה פנימית, וכל דבר שיש לרופאים ידיעה לרפא אותו, וכמבואר בתלמוד מדוגמאות רבות, שריפאו רופאים מחלות פנימיות של תנאים ואמוראים. ויש מי שהוכיח שהחוב לרפא כולל גם רפואה פנימית, על פי ההגדרה הלשונית שלשון 'רפואה' היא פנימית, ולשון 'מזור' היא מבחוץ, ומכאן ש'רפא ירפא' כולל רפואה פנימית. יש מי שהוסיף, שבימינו ניתן להסתכל על האיברים הפנימיים באמצעות מכשירים ואמצעי הרמייה, ולפיכך דין מחלות פנימיות כדין מכות חיצוניות.

ולגבי מה שהרב אלמוג שליט"א ציין למהרי"ן זיע"א, אכן מהרי"ן הביא את הראב"ע, לגבי הפסוק [תהלים ל', ג'] שְׁוַעַתִּי אֵלַיָּךְ וְתִרְפָּאֵנִי.

הראב"ע העלה כזאת, בכמה וכמה מקומות. למשל, לגבי הפסוק [שמות ט"ו, כ"ו] כִּי אֲנִי יְיָ רִפְאֶךָ, כתב בזה"ל, אין לך צורך לרפוא. כאשר רפאתי המים המרים, שאין יכולת ברופאים לרפאם. ולגבי הפסוק וְרִפָּא יִרְפָּא [שם כ"א, י"ט] כתב ראב"ע בזה"ל, לאות שנתן רשות לרופאים לרפא המכות והפצעים שיראו בחוץ, רק כל חולי שהוא בפנים בגוף, ביד ה'

מבריאים [עייני בכתבי חפץ חיים ח"ג דף י"ב]. יכול להיות, שזהו יחיד בדור.

הערה מהקהל: גם הגאון מוילנא.

תשובת מרן שליט"א: אכן, הוא בא לבקר את אחיו שהיה חולה, והתפלא לראות שישנם שם אצלו רופאים. הוא תמה, במשפחה שלנו קוראים לרופאים? אין הכי נמי. כך זכורני. אלו הנמצאים ממש למעלה, בודדים.

נביא את אחד המקורות לכך, שהוא בספר הצדיק רבי זונדל מסלנט נירושלם, התרפ"ז, דף קט"ז] בשם ר"ג משידאווע שהתלווה להגר"א שהלך לבקר את אחיו החולה ר' ישכר דוב, והיו שם ב' רופאים מטפלים בו, ושאל "מה לך ולרופאים? הרי ה' רופא חולים". ואחד מן הרופאים התלונן אז, "וכי לחנם ברא ה' רופאים ורפואות?" והגר"א ענה על אתר, "וכי לחנם ברא ה' חזירים? אלא שהם מיועדים לערלים ולגויים. הוא הדין לגבי הרופאים, שהם מיועדים לגויים. ואילו גבי ישראלים, ה' רופא חולים ובורא רפואות" עכ"ל. כאשר הובא בבית יחזקאל [בניברק התש"ל] ח"ב דף ר"א.

[דרך אגב ראיתי שם בדף ר"ד סע"ב ד"ה אבל, שמציין את דברי התפארת ישראל בדרוש אור החיים סוף פרק ב', שעליו דיברנו בעבר שם לעיל בשיעור זה ד"ה חוץ, ואמרנו שרק אחד הביא אותו, והנה עכשיו יש לנו עוד מישהו. אך נראה כי משוסדמה, הוא הביא אותו בצורה לא נכונה, וצע"ג].

[וכך נהג מהרח"כ זצוק"ל, כי למרות דבריו דלעיל, ד"ה לגבי, הוא עצמו נמנע מלדרוש ברופאים אפילו כשהיה במצב סכנה, אלא שאז לקחוהו לבית החולים על כרחו. גם כשחלה בעיניו והיתה הקריאה קשה עליו, הכריחוהו ללכת לרופא שניתח את עיניו. לאחר מכן חלה ברגליו ולא היה יכול לצאת ולבוא, ואז אמר לי (איני זוכר את לשונו במדוייק), מן השמים נגזר עלי לסבול, וסבלתי בעיני. כיון שריפאו את עיני, חליתי ברגלי. טוב היה לי המצב הראשון, שלפחות הייתי יכול לצאת ולבוא. איתמר].

בכל אופן, כתוב שם [בהלכתית רפואית, ערך רפואה, עמ' 182] כך, בזמן הזה שנסתם כל חוץ, ונפסקה נבואה מישראל, גם לשיטה זו מחוייבים להתנהג על פי עצת הרופאים בדרכי הרפואה

לרפאתו. וכן כתוב, כי הוא יְכַאֵב וַיִּחַבֵּשׁ וַאֲיוֹב ה', וכתוב באסא, וְגַם בְּחַלְיוֹ לֹא דָרַשׁ אֶת יְיָ כִּי בְּרַפְאִים וּדְבַרֵי הַיָּמִים ב' ט"ז, י"ב]. וכן שם בפרק כ"ג פסוק כ"ה כתב ראב"ע בזה"ל, והנה שומר התורה אין לו צורך לרופא עם השם הנכבד. על כן כתוב, וְגַם בְּחַלְיוֹ לֹא דָרַשׁ אֶת יְיָ כִּי בְּרַפְאִים.

לגבי מה שהרמב"ן כתב, כי ניתנה רשות לרופא לרפאות, אבל לא לחולה להתרפאות, גם על כך טוען בעל עקידת יצחק [פר' וישלח שער כ"ז], כי אם כן, לפי דבריו, החולה מכשיל את הרופא, באיסור לפני עור וגו'. אם הרופא יכול לרפא, ולחולה אסור לבוא אליו, זאת סתירה מיניה וביה. הוא כותב שלא יסבול זאת שום דעת.

ולגבי מה שמהרי"ן כתב בע"ח שם בזה"ל, ישועתי אליך ותרפאני, ולא לרופא. בסדר, דוד המלך ע"ה בזמנו, יכול להגיד זאת. בהחלט אפשר לפרש כך את הפסוק, אבל זה לא שישנה כאן כביכול הלכה למעשה, שמהרי"ן סובר כמו השיטה הזאת לגבי היום, כמו שהבאנו שגם הרמב"ן מודה בדורותינו.

בספר רנת יצחק [עמ' נ"ד] כתב כך, ישועתי אליך ותרפאני, אֲבָן עֲזָרָא בְּתַהֲלִים שֵׁם וְלִי, ג' פירש, ישועתי אליך לבדך, ולא לרופא, ותרפאני. והיינו כמש"כ הרמב"ן בחקתי [כ"ו, י"א] דאדם המקיים את התורה – אם האדם צדיק, במדרגות גבוהות – כל עניניו מתנהלים בהשגחה עליונה למעלה מדרך הטבע, ה' דואג תמיד לבריאותו, ואין לו צורך לא ברופאים ולא ברפואות. ואף אם קרה שנכשל בחטא ובאה עליו מחלה, הוא שב אל ה' ורפא לו. אבל אדם שאינו בדרגה זו ופונה לרופא, ה' מוסר אותו למקרי הטבע, ומותר לרופא לרפא אותו. וזהו מה שאמר דוד, שהוא לא פנה לרופאים, אלא שב אל ה' והתפלל לו, והקב"ה ריפא אותו.

אולי לגבי יחידי יחידי, הדבר יכול להיות גם בדורנו. כמו שמספרים על החפץ חיים, כי כאשר ילדיו היו חולים, הוא לא הלך לשאול רופא ולא כלום, אלא היה מתפלל, והם היו

הטבעיות והמקובלות, ואין כל הגיון להשתמש בדרכים בלתי מובנות על מנת להימנע משימוש בתרופות מובנות ומקובלות, כיוון שהתורה נתנה רשות לרופא לרפאות.

והוא מציין [בהערה 111] כך, ראה תניא איגרת התשובה פ"ו, ודברים שנמסרו בשם האדמו"ר ר' שניאור זלמן בעל התניא, הודפסו מכתב יד יגדיל תורה גליון ל"ו [סיון-תמוז התש"מ, עמ' רע"ט], שדעת הרמב"ן עה"ת היתה נכונה בזמן שבית המקדש היה קיים, אבל לאחר החרבן צריך לדרוש ברופאים בכל המחלות. כך היא סוגיין דעלמא.

תשובת הגר"י איבשיץ לשאלת גוי אחד, מדוע אנחנו אומרים 'רופא חולי עמו ישראל', הרי הקב"ה הוא רופא גם של גויים, ותשובה נוספת לשאלה זו. מעשה היה בגוי אחד, שבא לשאול שאלה את הגר"י איבשיץ זצ"ל. מה אתם היהודים אומרים בתפילת שמונה עשרה, ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל? א"כ, מי מרפא את הגויים? אם הקב"ה מרפא רק את היהודים, 'רופא חולי עמו ישראל', את הגויים מי מרפא? ענה לו הגר"י איבשיץ, אתה לא הבנת. אין המדובר על מחלות רגילות, אלא על ברית מילה. הגמרא במסכת מגילה ודף י"ז ע"ב אומרת, ומה ראו לומר רפואה בשמינית? מדוע היא הברכה השמינית?

אמר רבי אחא, מתוך שנתנה מילה בשמינית, שצריכה רפואה, לפיכך קבעו בשמינית. כיון שהמילה היא ביום השמיני. הברכה הזאת, רופא חולי עמו ישראל, קאי אברית מילה. שח"ו המילה לא תזיק, וזהו משהו המיוחד לעם ישראל. משא"כ המחלות הרגילות, אין המדובר על כך בברכה זו, אלא בברכת אשר יצר וכו', רופא כל בשר ומפליא לעשות. ורופא כל בשר, כולל את הגויים.

כך ראיתי שמביאים בקובץ שלמים מציון גליון 55, התשע"ו, להרה"ג בן ציון פלמן, בזה"ל, פעם בא גוי אל הגאון רבי יונתן איבשיץ זצ"ל, ושאלו בתפילה בברכת רפאינו אתם אומרים "ברוך אתה ה' רופא חולי עמו ישראל",

שהקב"ה מרפא את חולי ישראל, ומשמע שרק את חולי ישראל מרפא ולא את חולי הגויים, א"כ מי מרפא את הגויים.

ענה לו רבי יונתן איבשיץ, שבברכת אשר יצר מסיימים "ברוך אתה ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות", שהקב"ה רופא כל בשר, אפילו של גויים.

'כל בשר' היינו, כפי שאומרים בעלינו לשבח, וכל 'בני בשר' יקראו בשמך וכו'. ועוד מקומות. פירושו, כל בעלי בשר. א"כ 'רופא כל בשר', זה גם על הגויים.

שהקב"ה רחמיו על כל מעשיו, ומרפא את כל בריות העולם בין חולי ישראל, ובין חולי שאר אומות העולם. ומה שבתפילה אומרים "רופא חולי עמו ישראל", שמשמע שהקב"ה מרפא רק את חולי ישראל, הטעם לכך הוא משום שבגמ' במגילה [דף י"ז ע"ב] מבואר שברכת רפאינו היא הברכה השמינית בשמונה עשרה, והטעם שתיקנו לבקש על רפואה בברכה השמינית הוא משום שמצוות מילה היא ביום השמיני, ובמילה התינוק צריך רפואה אחרי המילה, ומתוך שניתנה מילה בשמינית שצריכה רפואה, לפיכך קבעו את ברכת הרפואה בברכה השמינית. ומבואר בזה שעיקר ברכת רפאינו שבשמונה עשרה, היא בקשת רפואה על המילה, ומצות מילה היא מצוה שניתנה רק לישראל, לפיכך קבעו בנוסח הברכה לסיים בברכה פרטית על ישראל, "רופא חולי עמו ישראל", כי הרפואה של מילה נצרכת רק לעם ישראל, שרק הם מלין את בניהם. רק עם ישראל, עושה ברית מילה.

והנה, הגר"י איבשיץ היה בעיר פראג, ע"כ הגוי שמע את התשובה. סבר וקיבל. אבל אם הגר"י איבשיץ היה בעיר צנעא [שבתיםמן], או בבגדאד, הוא לא היה יכול לתת תשובה כזאת, כיון שהמדובר בישמעאלים. אותו גוי שהיה נצרי, לא ידע, לכן הוא שמע וקיבל את תשובתו, אבל הרי בני ישמעאל ג"כ מצווים על ברית מילה. לא בדיוק בני ישמעאל, אלא בני קטורה. ישמעאל עצמו אמנם נימול, כפי שנאמר [בראשית י"ז, כ"ה] וַיִּשְׁמַעְאֵל בְּנוֹ בֶן שְׁלֹשׁ

שערי יצחק – השיעור השבועי

הולכים אנשים לע"ז, נכים וחגרים, והם מבריאים. אני יודע שזה שטיות, אבל תסביר לי איך הדבר קורה?

ענה לו רבי עקיבא, אמר לו אמשול לך משל למה"ד, לאדם נאמן שהיה בעיר, וכל בני עירו היו מפקידין אצלו שלא בעדים, ובא אדם אחד והפקיד לו בעדים. פעם אחד, שכח והפקיד אצלו שלא בעדים. אמרה לו אשתו, בוא ונכפרנו. אמר לה, וכי מפני ששוטה זה עשה שלא כהוגן, אנו נאבד את אמונתנו? אף כך יסודין, בשעה שמשגרין אותן על האדם, משביעין אותן, שלא תלכו אלא ביום פלוני, ולא תצאו אלא ביום פלוני, ובשעה פלונית, ועל ידי פלוני, ועל ידי סם פלוני. ע"כ.

הבן יהודע מסביר, כי אין הכוונה על הכל, אלא או זה או זה או זה. דהיינו, או בשעה פלונית, או ע"י סם פלוני. אין חובה שיהיו כל הפרטים ביחד. ההיפך, מסתברא יותר שזה לא ביחד. וכן עיקר, דלא כמי שלא פירש כך, כאשר יבין המעיין.

כיון שהגיע זמן לצאת – הגיע הזמן שהוא אמור להתרפא, שהרי הייסורים אמורים להיות עד זמן מסוים – הלך זה לבית עבודה זרה. אמרו יסודין, דין הוא שלא נצא. וחוזרין ואומרים, וכי מפני ששוטה זה עושה שלא כהוגן, אנו נאבד שבועתנו? והיינו דא"ר יוחנן, מאי דכתיב [דברים כ"ח, נ"ט] וְחָלְמִים רָעִים וְנֶאֱמָנִים, רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן.

המחלות – הייסורים – זאת שליחות, הם מצערים מאד, והם 'נאמנים' בשבועה. השביעו אותם מתי לצאת. וכי בגלל שכעת אותו אדם הלך לע"ז, הם לא יצאו? שישתגע לו במה שהוא רוצה. שיחשוב מה שהוא רוצה.

אח"כ הגמ' אומרת, תשובה אחרת. דאמר רב, מאי דכתיב [דברים ד', י"ט] אֲשֶׁר חָלַק יְיָ אֱלֹהֶיךָ אִתָּם לְכָל הָעַמִּים, מלמד שהחליקן בדברים, כדי לטרדן מן העולם. הקב"ה עשה, שישנה אפשרות בעולם לטעות, שיחשבו על ידי כך שהע"ז יש בה ממש, יש בה תועלת רח"ל.

עֲשֶׂרָה שָׁנָה בְּהַמְלוֹ אֶת בְּשָׂר עַרְלָתוֹ, אולם לגבי בני קטורה, ישנו ריבוי בגמרא סנהדרין [דף נ"ט ע"ב], אמר ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר חנינא, אֶת בְּרִיתִי הִפֵּר [בראשית י"ז, י"ד], דלרבות בני קטורה. הם חייבים בברית מילה.

דהיינו, ישנן שבע מצוות בני נח, ומצות מילה אינה כלולה בתוכן, הגויים אינם חייבים בברית מילה, בני עשוי פטורים ממילה, וכן בני ישמעאל. מי שחייב במילה, אלו בני קטורה. והרמב"ם בהלכות מלכים [פרק עשירי הלכה ח'] אומר, כי כיון שהיום התערבו בני קטורה עם בני ישמעאל, אי אפשר להבדיל ביניהם, ממילא כולם חייבים. בני קטורה, היו אחרי ישמעאל ויצחק, ובזמן יצחק נאמר [בראשית כ"א, י"ב] כִּי בִּיצְחָק יִקְרָא לְךָ זָרַע, מוציאים אותם, אבל בני קטורה חייבים בברית מילה. ברם, כיון שהם נתערבבו, ממילא כולם חייבים, כי לא יודעים מי מזה ומי מזה. אבל, הדבר אינו מכלל שבע מצוות בני נח. והרמב"ם כותב, כי הם חייבים למול בשמיני, אבל לפי מיעוט ידיעתי, הם לא עושים ביום השמיני דוקא. בכל אופן, הגם שיעשו זאת בגיל יותר גדול, הם חייבים בכך, זאת מצוה. על כן, אם הגוי ההוא היה יודע זאת, הוא היה אומר להגר"י איבשיץ כי זהו אינו תירוץ.

אבל האמת היא, שהגר"י איבשיץ בעצמו אמר לתלמידיו, כי כך הוא רק דחה את אותו גוי, אבל התשובה לשאלה זו היא אחרת וכדלקמן.

למעשה, התשובה לשאלה הזאת, כיצד אנו אומרים 'רופא חולי עמו ישראל', היא על פי הגמרא במסכת עבודה זרה [דף נ"ה ע"א], אמר לו זונין לרבי עקיבא.

רש"י אומר, כי האיש הזה – זונין – היה יהודי. אבל מהרש"א אומר, כי הדבר אינו ברור. הוא קצת מסתפק בכך.

בכל אופן, הוא אמר לרבי עקיבא, ליבי ולבך ידע, דעבודה זרה לית בה מְשָׂא. כפי שאתה יודע שע"ז זה שטיות, כך גם אני יודע. אבל תסביר לי, והא קחזינן גברי, דאזלי כי מתברי, ואתו כי מצמדי. מאי טעמא? איך במציאות,

לא ניכנס כעת אל כל הפרטים שבנושא הזה [עיינ בהרחבה בשיעור מוצש"ק וארא התש"ע].

בכל אופן, הגר"י איבשיץ ענה תשובה אחרת על כך, כמובא שם בהמשך בזה"ל, לאחר שהלך הגוי, אמר רבי יונתן לתלמידיו, שבאמת הקושיא של הגוי אינה קושיא כלל. שבאמת הקב"ה הוא רופא כל בשר, בין ישראל ובין גויים, אבל הרפואה שהקב"ה מרפא את ישראל היא שונה לגמרי מהרפואה שמרפא בה את הגויים. אצל הגויים הכלל הוא שלחולי פלוני יש סם פלוני, שכל חולי יש לו תרופה מסויימת שהיא מרפאה אותו, ויש חלאים שאין להם תרופה, ומי שנחלה בו הוא מת, ואין שום סיכוי שיחזור ויתרפא מחליו.

אבל אצל ישראל, כתוב בפרשת בשלח [פרק ט"ז פסוק כ"ז] **כִּי אֲנִי יְיָ רַפָּאָךְ**, שהקב"ה בעצמו מרפא את החולים, ואין הבדל בין אם יש לחולי הזה תרופה, או אין הקב"ה שולח את דבריו ומרפא את החולה בדרך נס ופלא. וגם כאשר הרופאים לא רואים שום דרך בחכמת הרפואה לרפא את החולה, כאשר הרפואה היא מיד הקב"ה, בידו לרפא את כל החלאים ובכל המצבים. אצל היהודים, ההנהגה היא אחרת.

אצל הגויים, התרופה תלויה ברופא, או בסם פלוני או ביום פלוני. אבל אצל עם ישראל, הדבר אינו כך, אלא זה תלוי בצידקות שלו. אם החולה חוזר בתשובה, מקבל על עצמו קבלות טובות, וכדומה, אזי הוא מתרפא. אני י"י רופאך. לא משנה האם ישנה תרופה או שאין תרופה, הקב"ה מרפא אותו.

לכן הברכה היא, בא"י רופא חולי עמו ישראל, ישנה ברכה מיוחדת לעם ישראל, כי הקב"ה מרפא אותם שלא בדרך הטבע.

יוצא לפי דבריו, מה שכתוב 'רופא פלוני', 'ביום פלוני', 'בסם פלוני', המדובר רק על הגויים. הגדירו להם – לייסורים – את הזמן, מתי הם צריכים לצאת, ובאיזה אופן יצאו. רק זהו מה שיעזור. כולם ביחד, או כפי שאמרנו לעיל, אפילו חלק מהם. אבל אצל עם ישראל, הדבר אינו מוגדר. יכול להיות שעפ"י הטבע הוא היה

צריך להתרפא אחרי חדשים, אולם אם הוא מתפלל וכו' אזי הוא מבריא תכף.

שמעתי בזמנו, על רופא ערבי, העובד בבוקר ובצהרים, בשני בתי חולים, בכל יום ויום. תל השומר, ומעייני הישועה שבבני ברק. הוא אמר, מה שבבי"ח תל השומר, ישנו 'נס רפואי' – דברים שהרופאים אינם מבינים לפי הטבע, ומגדירים אותו נס רפואי – הקורה פעם בחודש, בבי"ח מעייני הישועה אלו 'מעשים בכל יום'. את זה גוי אומר.

מעשים בכל יום, שישנו בבני ברק בכל יום נס רפואי. ברוך ה'. אשריהם ישראל, ציבור שומרי תורה ומצוות. צדיקים ואנשי מעשה, שרואים נסים ונפלאות.

לפי זה יוצא, כי העניין של 'רופא פלוני', 'ביום פלוני', 'בסם פלוני', זה רק לגבי גויים.

את הפירוש שאמרנו לעיל, כתב גם בשו"ת נשמת חיים [סימן י"ז וז"ל, אשר שאל כבוד מחו' הגאון שי' על הא דמְצַלִּינן ברוך א"י רופא חולי עמו ישראל, אטו רק לישראל מרפא, והרי לכל חולי עולם הוא רופא, ובאמת הרי מצלינן בכל יום בברכת אשר יצר 'בא"י רופא כל בשר'. ועוד יש להבין, אשר בברכת אשר יצר, כתבו הרש"ל והב"ח והשל"ה והט"ז ומג"א בסי' ו', שלא לומר רופא חולי כל בשר, אלא רופא כל בשר. ולמה הניחו הנוסחא בתפילת שמו"ע, לומר רופא חולי עמו ישראל.

ונראה לענ"ד ליישב הכל בחדא מחתא, ע"פ המבואר בע"ז פ' ר' ישמעאל [דף נ"ה ע"א], א"ל זונין לרבי עקיבא, לבי ולבך ידע דע"ז לית בה מששא כו'. והיינו דא"ר יוחנן, מ"ד חליים רעים ונאמנים, רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתם.

והנה פשוט דר' עקיבא השיב זה לזונין על הגוים עובדי ע"ז, דאזלי כי מתברי ואתו כי מיצמד, שנאמנים בשבועתם שלא ילכו אלא ביום פלוני ובשעה פלונית, וזה רק בגוים עובדי ע"ז שהם אינם מתרפאים אלא ביום פלוני שהגיע זמנם. אבל ישראל, מרפא אותם הקדוש ב"ה אפי' קודם זמנם. וזהו רופא חולי עמו ישראל, פי' אפי' אם לפי השבועה הם היו צריכים להיות

לשתות את המשחה החיצונית, והוא שתה את היוד.

ובקחתו אל פיו, צעק צעקה גדולה מגודל המרירות, והעומדים עליו נבהלו נחפזו – נבהלו מהצעקה שלו – ויחשבו כי בא קצו. היו בטוחים, שאותו אדם תכף מת. בא קיצו. זעקה גדולה זמרה.

וכאשר בא הרופא, הכיר כי הוטב בריאותו. והוא בא וראה דבר פלא, כעת החולה מרגיש הרבה יותר טוב. וישאל על ככה, ויספרו לו את כל אשר קרהו. ומאז החלו לתת לו תרופת יא"ד לתרופה פנימית, עד כי שב לאיתנו.

נתברר כי דוקא היוד הזה, זאת התרופה שלו. ואז הוא אמר, א"כ מעכשיו ניתן לו יוד, ומכך הוא הבריא. פלא עצום.

ועל ידי פלוני, יתכן שיהיה כך גם בישראל, וכגון שאירע לאבא מארי זלה"ה שאבד לו חוש הריח, וכל הרופאים, קטנים וגדולים, לא הועילו לו, וזאת במשך תקופה ארוכה. פעם אחת היתה לו איזו בעיית באוזן, והלך לרופא אף אוזן וגרון שהוא רגיל ללכת אליו. המזכיר גער בו, מדוע בא בלא להזמין תור. ענה לו, וכי אני הזמנתי את הבעיית, הלא היא באה מאיליה כעת. ואם היה מזמין תור, היה צריך להמתין זמן רב. כיון שלא נתקבל אצל רופא זה, הוכרח ללכת לרופא אחר, פשוט יותר. ואז דרך אגב סיפר לו גם אודות חוש הריח שאבד לו, והרופא נתן לו תרופה מסויימת. אמר לו, כבר כמה רופאים נתנו לי תרופה זו, ולא הועילה. אמר לו, תנסה שוב. אמר לו, אנסה, ואולי אתה הוא השליח מאת ה'. ואכן לא עברו אלא כשלוש שעות, וחוש הריח חזר לו. איתמר.

שלוש הערות על תשובת הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה לגבי חולה הפטור מלהתענות ביום הכיפורים, אך ישנה אפשרות שיקבל זריקה לפני יוהכ"פ ואז יוכל לצום.

בתשעה באב, חולה שאין בו סכנה, פטור מן התענית. אולם ביום הכיפורים, רק חולה שיש בו סכנה, פטור מן התענית. כי חיוב התענית ביוהכ"פ הוא מדאורייתא.

הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה ואו"ח חלק ג' סימן צ"ג נשאל, לגבי אדם אשר בעצם פטור מלצום ביום הכיפורים, כיון שהוא חולה שיש בו סכנה, מסוכן לו אם הוא יצום, אבל אפשר

עדיין חולים. וזהו רק בעמו ישראל. וזהו ענין שתי הברכות הללו שמברכין בכל יום, רופא כל בשר – בזמנם, ורופא חולי עמו ישראל – אפי' קודם זמנם.

מבחינת מדת הבטחון, ראיתי כי הביאו בתלמוד בבלי מתיבתא [ע"ז שם], בשם 'אוסף מאמרי מוסר' [לבעל שביתת השבת, מאמר שפת אמת אות ו'], דבר מפליא. הוא אומר, כי רואים שאין הברדל בעולם, מבחינת עניים או עשירים, לגבי הרפואות. וכבר דיברנו על כך ומקודם, שלפעמים הרופאים טועים, נותנים תרופות לא נכונות.

הוא כותב שם דבר מפליא בזה"ל, גזרה החכמה העליונה, שהרפואה תהא דוקא ע"י סם פלוני ע"י איש פלוני, כמבואר בסוגייתנו, ואין זה סותר את אמונת יסוד ההשגחה. כי אם נגזר על העשיר שלא לחיות, תמצאהו מחלה אשר גם הרופא מומחה לא יכול לעזור לו, כי עפ"י רוב אין ביד הרופא טובו, כאשר הודו בעצמם אשר כל מעשיהם הוא רק לעזור לטבע מעט לרפאות, ולפעמים ישגו גם הרופאים הגדולים, ופעמים לא יוכלו להכיר את המחלה הצפונה בגוף, כעצמים בבטן המלאה. וכמו כן אם נגזר על העני לחיות, תמצאהו מחלה אשר גם הרופא הקטן ימציא לו רפואת תעלה.

ולפעמים, גם ע"י משגה וטעות. זהו דבר מפליא. הרבה פעמים, דוקא בגלל הטעות, החולה נתרפא. התרופה תהיה דוקא ע"י שגיאה.

ישנם סיפורים רבים כאלה, אבל הוא מביא שם דבר מעניין, כאשר סיפר לי איש מהימן, אשר קרא בעיר אלקסאט, כי הכינו לחולה שני מיני רפואה. האחת, משחות חיצוניות אשר היה מעורב שמה סמי היא"ד. ועוד היה מוכן עבורו, תרופה פנימית לשתות. היה שם יוד, שצריך היה לערבב את זה, כמשחה חיצונית, והיתה תרופה אחרת פנימית, תרופה שהוא צריך לשתות. גם משהוא חיצוני, וגם משהו פנימי.

ויקר מקרהו, ע"י מבוכת המשרתים אותו – הם התבלבלו – כי נתנו לו את היא"ד תמורת התרופה פנימית. המטפלים בו, נתנו לו בטעות

לעשות לו זריקה מלפני יוהכ"פ, ואז הוא יוכל לצום. על ידי הזריקה – או אינפוזיה, וכדומה – ישנה אפשרות שיצום. האם הוא חייב לקחת את הזריקה, בכדי שיוכל לצום? או דלמא, כיון שאם הוא לא יקח את הזריקה, אזי הוא פטור, אין לעשות 'היכי תמצוי' בכדי לחייב אותו לצום?

ו"ל האגרות משה, בדבר אחד שאסור לו לצום, ואם יעשו לו זריקת איזו רפואה ע"י תחיבת מחט בגופו ויכול לצום. הוא דן שם, האם הוא פטור? ויש לו צד אפילו, שאסור לעשות זאת.

ובתשובתו הוא כותב כך, פשוט לע"ד שאינו מחוייב לעשות זה, ולא מצד שאין לחייבו כיון שהוא פטור להכניס עצמו לחיוב כדכתב בתר"ה, דהא הרמב"ם כתב ברפ"ב משבת דדחויין המצוות אצל סכנת נפשות, דמשמע ולא הותרה, כמפורש בכ"מ, שנמצא שאף שהוא מסוכן לצום, הוא בכלל החיוב, אך שנדחה חיובו מלקיימם.

אבל מ"מ אין לחייבו, משום דנראה דחיוב ז'רפא ירפא' שילפינן שיש חיוב לרפא במיני סמים, הוא רק לרפא החולים ממחלתם, ולא כשלא ירפאנו אלא שיעשו מיני הסמים שיוכל לצום. אין חיוב כזה. ישנו חיוב לרפא, אבל לעשות אפשרות כדי לצום, לא מצאנו.

ומסתפקנא, דאולי יש גם איזה איסור בזה. דהא התוספות ב"ק [נדף פ"ה] כתבו על הא דדרשת ר' ישמעאל, שניתן רשות לרופא לרפאות הוא דוקא מדתנא ביה קרא ז'רפא ירפא', דמה שלא שמעינן מרפא לחודיה דהו"א ה"מ מכה דבידי אדם, אבל חולי הבא ביד"ש, כשמרפא נראה כסותר גזירת המלך, קמ"ל דשרי.

הוא מסתפק, אולי ישנו בכך איסור. שהרי כתוב בגמרא בבא קמא [שם] ז'רפא ירפא', מכאן שניתנה רשות לרופא לרפא. ועל כך אומרים התוס' שם, כי הסיבה שכתוב כפל לשון ז'רפא ירפא', משום שהיינו אומרים, כי זהו רק לגבי מחלה הבאה בידי אדם, אולם מחלה הבאה בידי שמים, הדבר נראה כ'סותר גזירת

מלך', קא משמע לן דשרי. השאלה היא, מה ה'קא משמע לן? האם קמ"ל, שזה לא סותר גזירת מלך. או שאפילו אם זה סותר גזירת מלך, בכל זאת הדבר מותר. בכך מסתפק הגר"מ פיינשטיין.

יש לו נטייה שם, כי ישנו כאן צד של איסור. מכיון שבעצם, כאשר עושים רפואה, סותרים בכך גזירת מלך. והתורה התירה לרפא את החולה, למרות שזה סותר גזירת מלך. למה התורה מתירה? אינני יודע. גזירת הכתוב. התורה אומרת, שהדבר מותר. מי שאסר, הוא זה שהתיר. אבל, לרפא בכדי לצום, אין היתר כזה. אם כן, שמא הדבר אסור?

וא"כ אפשר שמה שהתורה התירה וגם חייבה לרפא, אינו משום דקמ"ל דלא הוי כסותר גזירת המלך, מטעם דאמרינן דגזירת המלך היתה רק שיחלה עד שימצאו את הרופא והרפואה שיצטרך.

אפשר אולי להבין, שזה לא סותר גזירת מלך. כי אכן, בודאי שהמחלה באה מן השמים, אין ספק בכך, א"כ למה צריך לרפא? עד שתמצא רפואה, שהוא יסבול.

ושיהיה לו פחד, שמא לא יתרפא. בנתיים הוא מפחד, מי יודע מה יקרה. זהו מה שהקב"ה רוצה.

ואם עולה הרפואה להוצאת ממון, הוא גם להפסידו בממון יחד עם צער הגוף. ועיין על כך בפלא יועץ ע' רפואה, בשם הזוה"ק. יב"ן. אלא שאף שהוא בעצם כסותר גזירת המלך, התירה תורה לרפאותו, וגם חייבה.

מצוי שהרפואה עולה כסף רב, ישנן הוצאות גדולות. גזרו עליו מן השמים, את כל הדברים האלה. את הצער שבנתיים, את הפחד, ואת הפסד הכסף. אבל מצד שני, יכול להיות שגם הדבר סותר את גזירת המלך.

וכמו שמותר, וגם חייבין, להתפלל לבטל גזירת המלך, כדמצינו בכל התפילות שבקראי, ואף במקום שלא גילה השי"ת דעתו שיתפלל, אף בלשון הניחה לי. מדוע מתפללים עליו, אם הקב"ה שלח אליו מחלה?

לשון התוספות בעצמם [שם בב"ק], הוא כך, הנה אמנא הני מילי מכה בידי אדם, אבל חולי הבא בידי שמים, כשמרפא, נראה כסותר גזירת המלך. קמ"ל דשרי ע"כ. דהיינו שלא תאמר שזה דומה לסותר גזירת מלך. קמ"ל שזה לא ככה. וכעין זה בחידושי הרשב"א שם.

בתוספות רבי יהודה החסיד [מסכת ברכות דף ס' ע"א], כתוב בזה"ל, הקשה ה"ר יעקב מאורלייני"ש, פשיטא למה לא ירפאו הרופאים, הא כתיב והשבותו לו, ודרשינן זהו השבת גופו, וכתיב לא תעמוד על דם רעך.

ותירץ, שניתן רשות לרפואה בשכר, דסד"א שחייב לעשות בחנם, מטעמא דפרישית.

ולי נראה, דחלאים הבאים מחמת אדם, דין הוא שירפאם. אבל חלאים הבאים מעצמן, אי לא קרא הוה אמנא שאין לרפאותם, שנראה כמבטל גזרת המלך.

וכל היד המרבה לבדוק, תמצא ראיות נוספות כהנה וכהנה.

רצוני לומר, כי מלשונות הראשונים רואים, שההוה אמנא היא, שזה 'כמבטל' גזירת מלך. רואים כי הם בעצמם, בצד של השאלה, הם מדגישים שזהו רק עניין דומה. וא"כ המסקנא שלא כן הדבר. אבל אולי אפשר להתעקש ולהגיד, כי אכן נכון הדבר, אולם בגלל ה'דומה', זאת תהיה צד הסברא לאסור, במקום שהתורה לא התירה בהדיא.

ברם עכ"פ, בשו"ת הרשב"א [חלק א' סימן תי"ג] הדבר כתוב יותר במפורש. וז"ל, והוא אמרו 'רפא ירפא', ואמרו ז"ל מכאן שניתנה רשות לרפא לרפאות. ואמרם 'נתנה רשות', לומר שאין זה היפך מה שהזהירה התורה בהשגחה.

הנה מפורש, שהדבר אינו הפוך. הרשב"א אומר בהדיא, שהתורה מתירה לרפא, ואל תחשוב כי למרות שזה סותר, התורה מתירה, אלא שזה לא סותר.

וחושבני כי בעצם, הדבר מפורש גם במסכת תמורה [פרק שני. ומדרש שמואל ד']. ישנם כאלה הקוראים לכך, 'מדרש תמורה'. כתוב שם כך, מעשה ברבי ישמעאל ורבי עקיבה, שהיו

כמו כן התירה תורה לרפאות בכל מיני סמים לבטל גזירתו בעניני טבעיים, והוא מְבַשְׂי דרחמנא שאין לנו לידע.

וא"כ אפשר שלא התירה תורה לסתור גזירת המלך, אלא לרפאות את החולה ממחלתו, ואין למילף שיהיה חידוש זה גם כדי שיוכל לקיים מצות הצום, מאחר דהוא כסותר גזירת המלך, שהמלך אינו רוצה שיצום.

התורה התירה לרפא, ואנחנו לא יודעים את הסיבה. אין לנו ידיעה.

כך כותב האיגרות משה, הוא מצדד בכך, ואיננו מכריע. לדבריו, גם אם תגיד שאין איסור, אבל בכל אופן, חיוב אין. זאת מסקנתו. לגבי חיוב, איננו צריך להכניס את עצמו אל הנושא הזה, יכול להיות שהזריקה גם תזיק לדברים אחרים. הרי ישנו כלל בגמרא פסחים ודף מ"ב ע"ב, כל מילי דמעלי להאי, קשה להאי. כל דבר שמועיל לדבר פלוני, מזיק לדבר אחר. לא ניכנס לכך.

בכל אופן, ישנו כאן ספק. כי בתוספות שם כתוב, כי בין מחלה בידי אדם, ובין מחלה בידי שמים – אפילו אם המחלה באה בידי שמים – והדבר נראה כסותר גזירת מלך, קמ"ל דשרי. ומסתפק האיגרות משה, מהו הקמ"ל? אולי הקמ"ל, שבכל זאת הדבר מותר, למרות שזה סותר גזירת מלך.

אמנם לא היגעתו לקרסוליו של הגר"מ פיינשטיין, אבל מותר לנו לשאול שאלות, אפשר להעיר הערות.

נאמר שלוש הערות, שיש לנו לגבי דבריו אלו. דבר ראשון, מסברא פשוטה. אם אפשר להגיד שזה סותר גזירת מלך, למה להגיד שהתורה מתירה למרות שזה סותר גזירת מלך? הסברא הישרה היא להגיד, שהתורה מתירה כי זה לא סותר גזירת מלך. הרי ישנם לך הסברים על כך. זאת סתם שאלה פשוטה על דבריו המחודשים.

דבר שני, מלשונות הראשונים נראה, כי הם מבינים כפי שאנחנו אומרים, שהדבר לא סותר גזירת מלך.

נראה כי הסיבה שהוא חשש שיענישו אותו, כיון שבעצם זוהי שיטת המינים, הקראים והצדוקים, האומרים כי אסור לרפא לרפא, מכיון שנאמר אני י"י רופאך. ואכמ"ל.

בכל אופן, רואים כאן במפורש, שרבי עקיבא ורבי ישמעאל אומרים בהדיא, שהדבר איננו סתירה. ממילא, זאת ראייה לגבי הספק של האיגרות משה. זאת הטענה השנייה. וכן מתבאר מדברי מהר"ח בשו"ת החיים והשלום שהבאתי לעיל, ד"ה לגבי, שזה לא סותר גזירת מלך. איתמר.

דבר שלישי, לפי דברי האיגרות משה, הטעם שהתורה מתירה לרפא, אינני יודע למה. לפי הצד הזה, שהדבר אסור. הוא כותב, כי זהו חידוש, ואינך יכול ללמוד מכך. דהיינו, אם התורה חידשה, כיון שזהו היתר מיוחד לרפא, למרות שזה סותר גזירת מלך, אינך יכול ללמוד מכך כי זהו היתר גם לגבי לצום ביוהכ"פ, כי על כך התורה לא אמרה. לא כתוב בתורה, שיהיה אפשר לקחת רפואות, בכדי שתהיה אפשרות לצום. א"כ, שמא הדבר אסור? כיון שאינני יודע, מהי סיבת ההיתר, א"כ אין לך בו אלא חידוש.

אכן, ישנו דבר כזה בכמה מקומות, כגון שכתבו הראשונים, לגבי דברים רבים אשר נאמר בהם 'אין לך בו אלא חידוש', כגון לגבי 'קבוע' – מה שדיברנו בעבר [שיעורי מוצש"ק נשוא ובהעלותך התשפ"ג] – 'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי'. הרי התורה אמרה, 'אחרי רבים להטות', ומצד שני קיי"ל 'כל קבוע כמחצה על מחצה'. לכאורה הדבר סותר. אלא התשובה, נכון שהתורה אמרה 'אחרי רבים להטות', אולם כאשר הדבר 'קבוע', לא הולכים אחרי הרוב. ובגמרא [כתובות דף ט"ז ע"א] כתוב כמה דוגמאות, כגון אדם הזורק אבן לתוך עשרה אנשים, תשעה מהם גויים ואחד יהודי, או תשעה צפרדעים ושרץ אחד, ולא יודעים במה הוא נגע, האם בשרצים או בזה. ישנן שם כמה דוגמאות, אשר משוים אותם. וכל הראשונים והאחרונים אומרים, כי כיון שזהו חידוש בתורה, להגיד 'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי', ע"כ אומרים 'אין לך בו אלא חידוש'. דהיינו, כל

מהלכין בחוצות ירושלים, והיה עמהן אדם אחד. מישהו שליווה אותם. שני התנאים הגדולים האלה הלכו, ועוד מישהו שנצטרף אליהם. לא כתוב, מיהו אותו אדם, אבל מובן כי הוא לא היה במדרגות שלהם. לא חכם.

פגע בהם אדם חולה. אמר להן, רבותי, אמרו לי במה אתרפא. אותו אדם היה חולה, במחלה כך וכך, והוא ביקש מהם להציע לו, במה להתרפא?

אמרו לו, קח לך כך וכך, עד שתתרפא. הציעו לו, איזה תרופות לקחת.

פתאום התערב, זה שנתלווה אליהם. אמר להן אותו האיש שהיה עמהן, מי הכה אותו בחולי? אמרו לו, הקדוש ברוך הוא. אמר להן, ואתם הכנסתם עצמכם בדבר שאינו שלכם, הוא הכה ואתם מרפאים. מה אתם מציעים לו תרופות? הרי הקב"ה נתן לו את המחלה?

אמרו לו, מה מלאכתך? אמר להן, עובד אדמה אני, והרי המגל בידי. אמרו לו, מי ברא את האדמה, מי ברא את הכרם. אמר להם, הקדוש ברוך הוא. אמרו לו, ואתה מכניס עצמך בדבר שאינו שלך, הוא ברא אותו ואת אוכל פריין שלו.

הקב"ה ברא כרם, למה הינך אוכל את הפירות? הרי הכרם והאדמה אינם שלך, אלא של הקב"ה, כיצד אתה לוקח את הפירות?

אמר להן, אין אתם רואין המגל בידי, אלולי שאני יוצא וחורשו (ומכסתו) [ומכסחו] ומזבלו ומנכשו, לא העלה מאומה. זה לא רק של הקב"ה, כי אני ג"כ עובד ועושה, לכן זה שייך לי, כי ההשתדלות היא שלי.

אמרו לו, שוטה שבעולם. ממלאכתך לא שמעת מה שכתוב 'אנוש כחציר ימיו, כשם שהעץ אם אינו נזבל ומתנכש ונחרש אינו עולה, ואם עלה ולא שתה מים (ולא נזבל) אינו חי והוא מת. כך הגוף, הוא העץ. הזבל, הוא הסם. איש אדמה, הוא הרופא. זהו בדיוק אותו הדבר. מה אתה שואל?

אמר להם, בבקשה אל תענישוני וכו'. שמע והבין שהוא טעה.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעייני בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. פרטים בטלפון: 050-4140741

דבר שאיננו דומה במדוייק למה שכתוב בתורה, 'וארב לו וקם עליו' – אשר משם נלמד הדין של כל קבוע כמחצה על מחצה דמי – אינו נכלל בזה, כי אין לך בו אלא חידוש. למרות שבעצם אין חילוק מצד הסברא, אבל כיון שאינני יודע מהו הטעם שלתורה, שהרי בדרך כלל אמרינן 'אחרי רבים להטות', ואם התורה חידשה ללכת אחר הקבוע, אין לך בו אלא חידוש. שם מצאנו, כי כל הראשונים והפוסקים והמפרשים אומרים, כי אל תשווה שום דבר, כיון שאיננו יודעים את טעם התורה, מדוע היא אומרת ש'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי'.

ברם בנ"ד, לגבי עניין הרפואה, חיפשתי ולא מצאתי אפי' אחד, האומר כי 'אין לך בו אלא חידוש'. ממילא מובא, שזאת סברא. לא אומרים כאן את הכלל הזה, אין לך בו אלא חידוש, כי לא מסתכלים על זאת כעל חידוש, כביכול הדבר נגד רצון ה'. אלא אדרבה, רצון ה' הוא לרפא, וממילא מסברא מדמים את האחד אל השני. יוצא שהתורה נתנה רשות לחכמי התורה, להשוות את העניינים האחד אל השני, ולא מצמצמים זאת רק למה שכתוב בהדיא, ואין אומרים כי כל דבר אשר קצת שונה, כבר אי אפשר להשוותו.

ממילא, מן הבחינה הזאת נראה, כי קשה להגיד שישנו בכך איסור, ושיהיה אסור לאותו חולה לקחת את הזריקה בכדי שיוכל לצום ביוהכ"פ. אבל יכול להיות, שמסקנתו היא בכל זאת נכונה, שהוא פטור. ברם נלע"ד, כי הכל לפי העניין. לפי התרופה, אם יש בה סיכונים. דהיינו, אם ישנו צד סכנה, בזריקה הזאת שהוא עושה. כי אם ישנה בכך סכנה, אולי לא כדאי שיכניס את עצמו לחשש אחר – בזמן שהוא בעצם פטור מלצום – שמא יגרום לעצמו נזק שאיננו צפוי. הכל לפי העניין, ולפי הנסיון.

והשם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, ויתן בליבנו אהבתו ויראתו, אכ"ר.